

ODREDIŠTE EU: BUDUĆNOST MLADIH U HRVATSKOJ

Urednik:
DARIO ČEPO

ODREDIŠTE EU:
BUDUĆNOST MLADIH U HRVATSKOJ

Nakladnik
CENTAR ZA DEMOKRACIJU I PRAVO MIKO TRIPALO

Za nakladnika
TVRTRKO JAKOVINA

Urednik nakladničke djelatnosti
SLAVEN RAVLIĆ

Lektura i korektura
VESNA RADAKOVIĆ-VINCHIERUTTI

Rješenje korica
LUCIJA ŽUTI

Grafička priprema, tisak i uvez
SVEUČILIŠNA TISKARA d.o.o., ZAGREB

ODREDIŠTE EU: BUDUĆNOST MLADIH U HRVATSKOJ

**Urednik:
DARIO ČEPO**

Zagreb, 2019.

ISBN 978-953-48428-0-5 (Centar)

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem ????

„Ovaj je dokument izrađen uz financijsku podršku Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske. Sadržaj ovog dokumenta u isključivoj je odgovornosti Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske.“

Sadržaj

UVOD	1
Dario Čepo Odredište EU: budućnost mladih u Hrvatskoj.....	3
PRVI DIO – STRUČNE ANALIZE	11
Berto Šalaj Kakvu Europsku uniju ostavljamo mladima? Populizam, elitizam i liberalna demokracija.....	13
Višnja Samardžija Pet godina članstva Hrvatske u Europskoj uniji i utjecaj na položaj mladih	21
Marko Kovačić Uključivanje mladih u donošenje odluka u Hrvatskoj i EU: ubleha koja (i dalje) traži realizaciju	31
DRUGI DIO – ANKETA I PANEL RASPRAVE	37
Rezultati ankete.....	39
Rezultati panel rasprava	43
TREĆI DIO – RASPRAVA I POLICY PREPORUKE	47
Rasprava.....	49
Policy preporuke	57

DODACI	59
DODATAK 1: ANKETA	61
DODATAK 2: PUNI REZULTATI ANKETE.....	65
DODATAK 3: ODGOVORI SUDIONIKA I SUDIONICA NA PANEL RASPRAVAMA	83
BIOGRAFIJE ČLANOVA PROJEKTOG TIMA.....	99

UVOD

ODREDIŠTE EU: BUDUĆNOST MLADIH U HRVATSKOJ

Dario Čepo

Pravni fakultet i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo

O PROJEKTU

Europska se unija od samih početaka susreće s cijelim nizom problema. Neki od njih proizašli su iz međunarodnih okolnosti, a neki su imali izvorište u državama članicama, pojedinim sektorima ili društvenim skupinama. Dio problema vezan je i uz samu prirodu Europske unije, njezinu institucionalnu strukturu, odnose među ključnim političkim akterima, te normativni okvir unutar kojega djeluje. No čini se da je danas, više nego ikad prije, Europska unija suočena s problemima koji su do te mjere kompleksni da prijete i opstanku europske integracije. Takozvana migrantska kriza, izlazak Ujedinjenoga Kraljevstva iz članstva u Europskoj uniji, kriza demokracije u Mađarskoj, Poljskoj i Rumunjskoj, nespремnost na daljnje produbljenje europske integracije, rast populizma, samo su neki od problema s kojima se Europska unija danas suočava i koji utječu na percepciju Europske unije u očima građana, uključujući i mladih.

Kakvi su stavovi mladih o Europskoj uniji? Što mladi očekuju od Europske unije? Na koji način vide njezinu budućnost? Smatraju li integraciju vrijednu očuvanja ili su indiferentni spram njezina opstanka? To su neka od pitanja koja je postavio ovaj projekt, a koja su proizašla iz nekih ranijih istraživanja koje je Centar provodio. Primjerice, podaci iz istraživanja objavljenoga kao dio projekta i publikacije *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*, iz 2015. godine, navode da je „(…) u pogledu povjerenja u Europsku komisiju najmanja razina povjerenja, od svih lokacija/zemalja obuhvaćenih MYPLA-

CE projektom, karakteristična za mlade iz Grčke, a odmah potom i za mlade u Hrvatskoj, Rusiji, Mađarskoj i Slovačkoj¹. Istraživanja drugih institucija i organizacija pokazuju sličnu razinu nezainteresiranosti, nepovjerenja i neznanja mladih o Europskoj uniji i njezinim institucijama.

Do odgovora na ta pitanja odlučili smo stoga doći u raspravi sa stručnjacima koji se bave pitanjem mladih, te u izravnom razgovoru s mladima. Odgovori će biti ponuđeni u drugom dijelu ove publikacije, no ovdje ćemo prikazati početne pozicije s kojih smo krenuli, a koje su u svojim priložima iznijeli stručnjaci za mlade, politike mladih i utjecaj Europske unije na njihove živote.

Berto Šalaj, s Fakulteta političkih znanosti, u svojem prilogu objavljenom u ovoj publikaciji, ističe da mladi „ne iskazuju visoke razine znanja o procesima europskih integracija, nedovoljno dobro poznaju i razumiju funkcioniranje europskih političkih institucija te stvaranje i implementiranje europskih javnih politika“. Po tome se mladi ne razlikuju od većine stanovništva, koji svoju nezainteresiranost europskom integracijom iskazuju, primjerice, neizlaskom na europske izbore. Na posljednjim europskim izborima, 2014. godine, izlaznost građana na europske izbore u Republici Hrvatskoj bila je nešto viša od 25%², a većina je ljudi tvrdila da na izbore ne izlaze jer ne znaju koji je njihov smisao niti im je poznato na koji način njihov glas može utjecati na politike u Bruxellesu.

Upravo taj stav, da se na javne politike u Europskoj uniji ne može utjecati, da je proces donošenja odluka dalek, kompleksan, nejasan i nepristupačan građanima, jedna je od ključnih kritika koju mladi iznose o Europskoj uniji. S druge strane, tekst Marka Kovačića, s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, pokazuje kako je upravo na području politika prema mladima i za mlade, Europska unija učinila mnogo da u proces predlaganja i oblikovanja novih politika uključi mlade u državama članicama. Unija to čini kroz proces strukturiranog dijaloga, koji mladi nisu dovoljno iskoristili, odnosno koji je ostao nedorečen jer nije imao većeg utjecaja na promjenu politika

¹ Vidi: Franc, Renata i Vanja Međugorac; Mladi i (ne)povjerenje u institucije: moguće odrednice i posljedice; u *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*, ur. Vlasta Ilišin, Anja Gvozdanović, Dunja Potočnik, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2015., str. 55

² https://www.izbori.hr/site/UserDocsImages/Izbori_izvjesca/Eu_parlament/EUP2014_izvjesce.pdf

prema mladima. No kao što ističe Kovačić, „valja biti oprezan i nemati iluzije da su mladi jedina varijabla o kojima ovisi participacija, odnosno treba razumjeti da je uloga suvremene države upravo da potakne participaciju te osigura adekvatne mehanizme da se glas mladih čuje pri donošenju odluka relevantnih za njih kao članove zajednice“. Jedino na taj način mladi mogu osigurati da Europska unija, njezine institucije i fondovi, djeluju na način koji će poboljšati njihov položaj, a koji će potom utjecati na njihovu percepciju o vrijednosti europske integracije.

Na što pak mladi mogu utjecati u tom procesu strukturiranog dijaloga, odnosno koje su to politike i mehanizmi koje Europska unija usmjerava na poboljšanje položaja mladih? Početni nam odgovor na ta pitanja daje tekst Višnje Samardžije s Instituta za razvoj i međunarodne odnose u Zagrebu, koja u četirima slobodama ističe ključnu prednost Europske unije za mlade. „Unutarnje slobode EU-a i mobilnost ljudi“, ističe Samardžija u svojoj analizi, omogućili su mladima „nove mogućnosti pristupa obrazovanju i usavršavanju u drugim državama članicama te nove šanse zapošljavanja.“ U našim raspravama s mladima u odabranim hrvatskim gradovima, taj se argument ističe kao jedna od najvećih prednosti koju Europska unija daje mladima u Republici Hrvatskoj. No jednako tako, mladi prepoznaju negativne eksternalije, koje naglašava Samardžija, a koje se odnose na utjecaj slobode kretanja na „postojeće, nepovoljne demografske trendove“ u hrvatskom društvu.

Što Republika Hrvatska može učiniti po tom pitanju? Od toga smo krenuli u predlaganju ovoga projekta, vjerujući da odgovor može dati rasprava upravo s mladim ljudima – srednjoškolcima, studentima i mladima koji su upravo ušli na tržište rada – i da iz tih odgovora Hrvatska može izgraditi početne korake nove europske strategije prema mladima i za mlade. Upravo će predsjedanje Republike Hrvatske europskim institucijama, u prvoj polovini 2020. godine, ponuditi priliku za jači angažman hrvatskih institucija u tom pitanju. Tim više što je Vlada Republike Hrvatske istaknula da će jedan od prioriteta njezina predsjedanja biti „gospodarski rast i zapošljavanje, jačanje unutarnje i vanjske sigurnosti EU-a, energetska i prometna povezanost i proširenje Europske unije ... Pritom bi se trebao staviti naglasak na nezaposlenost mladih u zemlji“³. Iako je ovdje politika za mlade i prema mladima sužena

³ Više na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/eu-nakon-brexita-bit-ce-me-u-prioritetima-hrvatskog-predsjedanja-vijecem-eu-a-1269682>

samo na pitanje njihove zapošljivosti, te iako se čini da je usko fokusirana samo na stvaranje uvjeta da mladi pronađu posao u Hrvatskoj i tako ostanu u domovini, ovi prioriteti i predsjedanje Hrvatske Vijećem Europske unije, daju priliku hrvatskim političkim akterima utjecati na zajedničku europsku agendu.

Utjecaj na zajedničke europske politike i poticanje većeg fokusa na pojedine probleme i pitanja, neke su od prednosti koje države predsjedateljice imaju i koje države koje se dobro pripreme za svoje šestomjesečno predsjedanje znaju dobro iskoristiti. Pogotovo je to važan alat u rukama malih država članica, glas kojih se ponekad teško čuje za zajedničkim europskim stolom. Stoga Hrvatska ima jedinstvenu priliku, a samim tim i obvezu, učiniti sve da se pitanje odnosa Europske unije prema mladima, kao i pozicije mladih spram europskih političkih elita, postavi u prvi plan zajedničkog europskog interesa. Kao što se čini iz intervjua koje daju predstavnici hrvatske Vlade, na tome će se raditi.

Tom optimizmu pridonosi i ova publikacija, koja je nastala kao rezultat jednogodišnjeg projekta Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo, a koji je financiran sredstvima Ministarstva vanjskih i europskih poslova. Njime Ministarstvo dobiva ne samo skup *policy* prijedloga o tome kako pozicionirati svoje stavove o politikama prema mladima tijekom predsjedanja 2020., nego ima mogućnost da kao zaposlenike ili volontere tijekom tog predsjedanja angažira niz mladih ljudi koji su sudjelovali u tom projektu i koji su pokazali interes utjecati na to kako politički akteri – nacionalni i europski – gledaju na pitanja i probleme s kojima se u svojim sredinama nose mladi ljudi.

Analiza politika vezanih uz mlade, kao i istraživanje pitanja i problema povezanih s članstvom Republike Hrvatske u Europskoj uniji dugi su niz godina u središtu zanimanja Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo. Centar je, primjerice, radio istraživanje o odnosu mladih spram demokracije, rezultati kojeg su objavljeni u knjizi *Demokratski potencijali mladih u Europi*. Osim toga analize i istraživanja povezani s Europskom unijom objavljeni su u publikaciji *Hrvatska u Europskoj uniji – kako dalje?* Iz tih smo projekata uvidjeli postojanje istraživačke, ali i zagovaračke praznine oko pitanja odnosa mladih i Europske unije. Uvidjeli smo da mladi nemaju dovoljno znanja o europskoj integraciji, da ne poznaju europske institucije i politike, te da im nije jasan odnos Republike Hrvatske kao članice i Europske

unije u cjelini. Slabo su im poznata, pritom, i njihova prava kao europskih građana. Taj smo problem povezali s nedovoljnom informiranošću mladih, koja prati opću neinformiranost šire javnosti o Europskoj uniji, njezinim institucijama i politikama. Ovaj je projekt za cilj, stoga, imao zatvaranje te praznine, fokusirajući se na detekciju razloga neinformiranosti mladih upravo u razgovoru s njima i nudeći rješenja tog problema.

Projekt je analizirao navedene probleme, tražio njihova ishodišta te, kroz razgovor sa stručnjacima i mladima, ponudio potencijalne odgovore. S obzirom na to, dobivene informacije i analize na kojima se projekt temelji mogu poslužiti za podizanje svijesti mladih o ulozi i utjecaju koji mogu imati kao aktivni građani. Projekt je također potaknuo mlade na aktivno uključivanje u dijalog o reformama potrebnima za optimalnije funkcioniranje Europske unije i o njihovoj ulozi u određivanju pozicije Hrvatske u budućoj europskoj integraciji. Projekt je, također, formulirao prijedloge javnih politika usmjerenih na poboljšanje širenja informacija o Europskoj uniji i njezinu utjecaju na živote mladih, koji bi trebali pomoći donositeljima odluka u izradi kvalitetnijih javnih politika usmjerenih prema mladima i za mlade.

Ciljane skupine projekta su, stoga, bili učenici u završnim razredima srednje škole, studenti hrvatskih sveučilišta i veleučilišta te mladi predstavnici relevantnih organizacija civilnog društva. Krajnji su, pak, korisnici donositelji odluka u tijelima vlasti, posebno oni koji će biti izravno angažirani tijekom predsjedanja Hrvatske europskim institucijama, organima i tijelima. Dodatno, organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima mladih i stručnjaci mogu steći nove uvide o tome što mladi misle o sebi, politici, Europskoj uniji i budućnosti demokracije u Hrvatskoj, te prilagoditi svoje aktivnosti kako bi dodatno uključivale mlade u izravni dijalog o specifičnim pitanjima, poglavito onim koja se tiču njih i njihove generacije.

Sve aktivnosti u sklopu projekta dizajnirane su da podignu razinu svijesti mladih i šire javnosti o koristima Europske unije za mlade u Hrvatskoj i načinima na koje se mladi mogu aktivnije uključiti u procese dijaloga i donošenja politika koje utječu na živote mladih, kako na lokalnoj i nacionalnoj, tako i na europskoj razini. Informacije dobivene anketama i u dijalogu s mladima na panel raspravama ključna su dodana vrijednost ovog projekta i temelj na kojemu stoji najvažniji dio publikacije koja je proizašla iz projekta – prijedlog *policy* rješenja za političke aktore koji se bave pitanjem mladih. Taj dio publikacije iznosi prijedloge koji će koristiti donositeljima odluka

u definiranju uloge mladih u diskusijama o očekivanjima građana od Europske unije, u ciljanom širenju točnih i korisnih informacija o Europskoj uniji i identifikaciji najčešćih zabluda koje mladi imaju o Europskoj uniji te idejama o tome kako s mladima konstruktivno razgovarati o ulozi Hrvatske u Europskoj uniji kao dijelu procesa donošenja javnih politika usmjerenih mladima i na mlade.

Analiza iznesena u ovoj publikaciji pokazala je da prilike za to postoje – od fondova usmjerenih specifično na mlade, politika fokusiranih na poboljšanje njihova položaja, do mehanizama poput strukturiranog dijaloga, koji daju priliku mladima da svojim stavovima i rješenjima utječu na profiliranje novih politika prema mladima.

Nakon uvoda, slijedi poglavlje o metodi prikupljanja i analize podataka. Potom slijede tri poglavlja s uvodnim tekstovima stručnjaka koji se bave pitanjima mladih, politike, tržišta rada i Europske unije; u njima se nudi pregled stanja u prvih pet godina članstva te se pokazuje kako različite aktivnosti Europske unije, njezinih institucija, političkih aktera povezanih s njom i samih država članica, utječu na odnos mladih prema europskoj integraciji, stav mladih o poželjnosti Europske unije u njihovim životima i izgledu Unije za opstanak s obzirom na političke i ekonomske tendencije koje mladi iskazuju ili će iskazivati u budućnosti.

Nakon toga slijedi poglavlje u kojem se opisuju rezultati ankete, a potom i poglavlje s rezultatima panel rasprave s mladima u četirima hrvatskim gradovima. Na kraju publikacije nalazi se rasprava o dobivenim i očekivanim rezultatima, kao i zaključak u kojem se nude *policy* prijedlozi za unapređenje položaja mladih u Hrvatskoj te korištenje mehanizama koje nudi europska integracija u jačanju budućih pozicija mladih, kako u političkom tako i u ekonomskom sustavu.

U prilogima publikaciji nalaze se anketa, dobiveni rezultati te svi odgovori mladih tijekom panel rasprava.

METODOLOGIJA PROJEKTA

Projekt je namijenjen mladim ljudima, ponajprije studentima i mladim predstavnicima organizacija civilnog društva oba spola, u dobi između 18. i 29. godine. Organizirane su četiri panel rasprave s mladima, na kojima su mladi međusobno razgovarali i zajedničkim naporima pokušali doći do

odgovora na unaprijed strukturirana pitanja. Stručnjaci Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo, te znanstvenici koji se bave pitanjima mladih, a koji su bili dijelom ovoga projekta, na svakoj su panel raspravi dali kratku uvodnu prezentaciju specifičnog problema ili pitanja, a potom su koordinirali raspravama mladih i pomagali im u strukturiranju njihovih prezentacija.

Iako je namjera projekta na panel raspravama bila uključiti po 20 mladih koji bi bili aktivno uključeni u iznalaženje odgovora na pitanja, što bi značilo da je projekt htio imati barem 80 mladih izravno obuhvaćenih projektom, ta je brojka bila mnogo veća. Završetkom projekta u panel raspravama u četirima hrvatskim gradovima sudjelovalo je 140 mladih srednjoškolaca, studenata, aktivista, članova civilnog društva, kao i onih koji upravo ulaze na tržište rada. S obzirom na to projekt je bio i više nego uspješan, jer je njegov multiplikativni efekt mnogo veći od onog predviđenog u natječajnoj dokumentaciji.

Projektom se htjelo: analizirati strukturne probleme unutar Hrvatske koji sprječavaju ili usporavaju punu integraciju mladih u europski društveni, politički i ekonomski prostor; prepoznati pozitivne i negativne čimbenike koji utječu na razinu znanja mladih o Europskoj uniji i njihovim pravima kao europskih građana te detektirati primjere neispunjenih očekivanja mladih od članstva Hrvatske u Europskoj uniji i ukazati na izvore te razočaranosti; podići razinu svijesti o utjecaju daljnjeg članstva u Europskoj uniji na mlade u Hrvatskoj i kvalitetnije informirati javnost, a pogotovo same mlade o koristima i prilikama koje članstvo donosi (od prilika za rad i obrazovanje, preko korištenja fondova za uspostavu tvrtke i djelovanje na zajedničkom tržištu, do obrazovanja i usavršavanja); potaknuti mlade da se aktivno uključe u dijalog o reformama potrebnima za optimalno funkcioniranje Europske unije i o njihovoj ulozi u određivanju pozicije Hrvatske u budućoj Europskoj uniji; formulirati prijedloge javnih politika usmjerenih na poboljšanje širenja činjenica i informacija o Europskoj uniji i njezinu utjecaju na živote mladih; početi dugotrajno redovito praćenje razine znanja mladih o Europskoj uniji i njezinim politikama.

S obzirom na te ciljeve, projekt je bio podijeljen u tri dijela. U prvome dijelu projekta, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo okupio je stručnjake iz znanstvene zajednice i civilnog društva na stručni okrugli stol, na kojemu su iznesene dosadašnje spoznaje o odnosu mladih prema Europskoj uniji specifično, a politici i demokraciji općenito, kao i o utjecaju pet godina

članstva Europske unije na ekonomski, politički i opći društveni položaj mladih. Okrugli je stol ponudio uvide u trenutačno stanje, prezentirao potencijalne teme koje treba iznijeti mladima, te ponudio problemska pitanja na koja bi mladi trebali dati odgovor kako bi se dobio uvid u njihova trenutačna znanja, ali i kako bi se mladima dala prilika da iznesu mišljenja o svojem viđenju europske integracije.

U drugome dijelu projekta, projektni je tim posjetio mlade u četiri hrvatska grada – Osijeku, Puli, Zadru i Vukovaru – gdje je proveo panel rasprave na kojima su mladi odgovarali na anketna pitanja, te raspravljali o unaprijed strukturiranim pitanjima razvrstani u slučajnim odabirom podijeljene skupine. Ankete su također bile otvorene i mladima koji nisu sudjelovali na panel raspravama, a mogli su im pristupiti internetskom poveznicom odaslanom na institucije i organizacije koje rade s mladima ili ih čine mladi.

U trećem dijelu projekta, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo organizirao je završnu konferenciju u Zagrebu, na kojoj se raspravljalo o rezultatima ankete i panel rasprava, detektiralo se dodatne teme i područja na kojima bi trebalo s mladima pojačano raditi, ukazalo na neke zagovaračke, istraživačke i aktivističke praznine koje postoje u odnosu aktera prema mladima, te ponudilo konkretne prijedloge za rješenje pitanja s kojima je projekt započeo.

PRVI DIO
STRUČNE ANALIZE

KAKVU EUROPSKU UNIJU OSTAVLJAMO MLADIMA? POPULIZAM, ELITIZAM I LIBERALNA DEMOKRACIJA

Berto Šalaj

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Ugledna međunarodna istraživačka organizacija, Međunarodno udruženje za vrednovanje obrazovnih postignuća (*The International Association for the Evaluation of Educational Achievement*, IEA), provela je 2016. godine veliko komparativno istraživanje znanja, sposobnosti, stavova i vrijednosti mladih u dobi od 14 godina, kojim se željelo utvrditi načine na koje se mladi ljudi pripremaju za preuzimanje uloge aktivnih građana (Schulz i dr., 2018). Istraživanje je obuhvatilo 24 države iz različitih dijelova svijeta, a među njima bila je i Hrvatska u kojoj je istraživanje provedeno na nacionalno reprezentativnom uzorku od 4045 učenika, pri čemu se jedan dio pitanja odnosio i na stavove mladih prema Europskoj uniji. Prema rezultatima istraživanja, 47% hrvatskih učenika izražava potpuno slaganje s tvrdnjom „Ponosan sam što je moja zemlja članica Europske unije“, dok ih 36% isto smatra za tvrdnju „Osjećam se dijelom Europske unije.“ Indikativno je da nakon pet godina članstva naše države u Europskoj uniji tek nešto više od jedne trećine hrvatskih učenika osjeća snažnu pripadnost toj zajednici. U ovom tekstu neću se usredotočiti na detaljniju interpretaciju navedenih rezultata, već će oni poslužiti za tematiziranje šireg pitanja odnosa mladih prema Europskoj uniji.

Brojna istraživanja sugeriraju, naime, da rezultati koje smo prethodno prikazali nisu nikakva iznimka nego, dapače, pravilo. Mladi u Hrvatskoj, u pravilu, ne iskazuju visoke razine znanja o procesima europskih integracija, nedovoljno dobro poznaju i razumiju funkcioniranje europskih političkih institucija te stvaranje i implementiranje europskih javnih politika. Dodat-

no, nisu im potpuno jasni odnosi Hrvatske i Europske unije te nedovoljno prepoznaju svoja prava koja proizlaze iz statusa europskih građana. Također, kao što i ranije prikazani rezultati potvrđuju, značajan dio mladih nije razvio osjećaje pripadnosti i privrženosti Europskoj uniji.

Takvi rezultati zasigurno su, promatramo li ih iz perspektive opstanka i budućeg razvoja Europske unije, razlog za zabrinutost. Svaki politički projekt koji smjera na dugoročnu održivost i razvoj mora osigurati potporu značajnog dijela onih na koje se taj projekt odnosi. Drugim riječima, Europska unija kao politička tvorevina ovisi, među ostalim, i o prihvaćanju od strane građana. Opstanak i dugoročna održivost svakoga političkog projekta, pa onda i Europske unije, ovisi, dakle, o tome hoće li svoje nove generacije, mlade, uspjeti socijalizirati i educirati u korpus znanja, sposobnosti, stavova i vrijednosti koji su važni za stabilno i djelotvorno funkcioniranje tog projekta. Recentna istraživanja političke kulture mladih, posebno u segmentima koji se odnose na znanja, stavove i vrijednosti vezane uz Europsku uniju, sugeriraju da taj socijalizacijsko-edukacijski proces nije osmišljen na dovoljno kvalitetan način, to jest da ne ostvaruje željene ishode. Drugim riječima, mladi u Hrvatskoj, ali i u drugim državama Europske unije, nisu euroskeptični i europesimistični zato što su takvi rođeni, nego zato što ih je takvima učinio socijalizacijsko-edukacijski proces kroz koji su prolazili. Odgovornost nije na mladima, nego na nama starijima koji ih nismo dovoljno pripremili da budu informirani, aktivni i odgovorni europski građani.

Pritom treba naglasiti kako Europska unija zasigurno nije najgore mjesto za život na našem planetu. Dapače, riječ je o regiji koja se po nizu političkih, ekonomskih i socijalnih indikatora može, globalno gledano, svrstati u sam vrh regija u kojima se kvalitetno živi. Takva nas situacija, međutim, ne treba odvratiti od suočavanja s činjenicom da će europski projekt biti ugrožen ukoliko za nove generacije ne osiguramo adekvatan i kvalitetan socijalizacijsko-edukacijski proces. Iznalaženje prikladnih odgovora na taj zadatak koji je pred nama neće, međutim, biti nimalo jednostavno. Brojni su izazovi i zapreke koje stoje na putu socijalizacije i edukacije mladih za liberalno-demokratsku i socijalno pravednu Europsku uniju, pri čemu ću se u ovom radu osvrnuti na tri vrste izazova.

Prvi izazov je vezan uz političku prirodu Europske unije, koja se u viziji svog političkog uređenja odlučila za ideal koji povezuje liberalnu demokraciju i socijalnu pravdu te na taj način osigurava svim svojim članovima okvir za

društveni i ekonomski prosperitet. Takav model treba, s jedne strane, omogućiti političko sudjelovanje građana, te, s druge strane, promovirati vladavinu prava i zaštitu pojedinačnih prava i sloboda. Dodatno, idealni politički sustav mora, otklanjanjem i ublažavanjem određenih ishoda tržišnih procesa, osigurati svojim pripadnicima osnovnu socijalnu sigurnost. Nažalost, brojni su pokazatelji koji sugeriraju da se suvremena Europska unija bitno udaljava od proklamiranih ideala. Tako se, primjerice, učestalo upozorava na demokratski deficit Europske unije, čime se želi naglasiti da sami građani nemaju dovoljno prilika i mehanizama putem kojih mogu sudjelovati u donošenju političkih odluka o budućem razvoju. Nažalost, vodeći političari Europske unije, umjesto da pokušaju osmisliti načine smanjivanja tog deficita, svojim ponašanjem pojačavaju dojam kako je danas Europska unija elitistički projekt u kojemu se ne želi slušati građane i omogućiti im da aktivnije sudjeluju u političkim procesima. Od brojnih primjera elitističke arogancije vodećih političara ovdje ću izdvojiti tek izjavu Jeana-Claudea Junckera, aktualnog predsjednika Europske komisije, koji je jednom prilikom, objašnjavajući proces donošenja političkih odluka na razini Europske unije, izjavio da narodu treba lagati, a odluke treba donositi u tajnosti.⁴

Takve i slične izjave navele su određene teoretičare da Europsku uniju označe kao nedemokratsku tvorevinu. Primjerice, ugledni politolog Peter Mair (2005; 2013) okarakterizirao je Europsku uniju kao svojevrsnu liberalnu autokraciju, poredak u kojemu političko sudjelovanje građana nema stvarnoga političkog značenja, ali istodobno vlast promovira, štiti i jamči temeljna prava i slobode svih građana. Analizirajući politički proces koji se odvija na razini Europske unije, Mair navodi da se najvažnije političke odluke donose neovisno o željama i preferencijama građana. Iako, formalno gledano, postoje kanali potencijalnoga političkog utjecaja građana, kao što su izbori za Europski parlament, ta mogućnost utjecaja vrlo je ograničena, o čemu Mair navodi: „Riječ je o političkom sustavu kojem građani ne mogu pristupiti koristeći se izborima i političkim strankama, dakle institucijama i kanalima tradicionalnog političkog predstavljanja“ (2005: 17). Tome dodaje kako ponašanje i preferencije građana nisu okvir unutar kojeg se moraju kretati donositelji politika, pa stoga političke elite imaju gotovo potpuno

⁴ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/tajni-svijet-mocnika-koji-zeli-vladati-europom-narodu-treba-lagati-a-odluke-treba-donositi-u-tajnosti/806974/>

slobodne ruke pri donošenju odluka. Europskoj uniji, prema Mairu, manjka demokratski segment: „Čak i ako Europska unija nije antidemokratska, ona je u svakom slučaju nedemokratska, barem ako na umu imamo konvencionalno europsko razumijevanje pojma demokracije: postoji nedostatak političke odgovornosti, malo je prostora za legitimaciju koja proizlazi iz političkog sudjelovanja građana, a donositelji glavnih odluka vrlo rijetko mogu biti opozvani od strane birača... Alternativni oblici donošenja odluka – judicijalizacija, ekspertiza i oslanjanje na tijela u kojemu sjede imenovani a ne izabrani dužnosnici – sve su značajniji“ (2005: 25).

Može se tvrditi kako Europska unija od samog nastanka „boluje“ od demokratskog deficita. Primjerice, spomenuti Peter Mair tvrdi kako je Europska unija i stvorena kako bi se prevladali nedostaci koji su u okviru nacionalnih liberalnih demokracija proizlazili iz pretjeranog naglašavanja demokratskog segmenta, odnosno ekscesivnoga političkog sudjelovanja građana i njihovih brojnih zahtjeva prema političkim elitama. Europska unija politički je prostor u kojemu, prema Mairu, politička klasa odluke može donositi, pregovorima i dogovorima, neopterećena i neograničena željama građana. Unatoč takvom, inherentnom demokratskom deficitu, Europska je unija desetljećima od svog nastanka uspijevala osiguravati potporu vrlo značajnog broja građana. Za pretpostaviti je da je bila riječ o svojevrsnom permisivnom konsenzusu od strane građana, pod čim razumijevam da su građani prihvatili elitističko razumijevanje demokracije i ograničeno sudjelovanje u politici, a u zamjenu za to dobili su poboljšanje kvalitete života u brojnim segmentima. Takav odnos definitivno je završen, iako je nezadovoljstvo dijela građana bilo vidljivo i ranije, velikom ekonomskom krizom 2008/2009. godine, nakon koje sve veći broj građana sumnja u sposobnost europskih političkih elita da njima i, posebice, njihovoj djeci osiguraju socio-ekonomski prosperitet. Dodatno srozavanje povjerenja između elita i građana dogodilo se 2015. godine u povodu imigrantskog vala, kada je jedan dio građana percipirao da će dolazak velikog broja imigranata ugroziti domicilnu kulturu i način života. Ti građani, smatrajući da europske *mainstream* političke elite nisu ponudile dovoljno kvalitetne odgovore na imigrantski val, u velikoj su se mjeri okrenuli populističkim političkim opcijama, što je u nekim državama, primjerice Italiji, dovelo do radikalne rekonfiguracije stranačkih sustava i odnosa moći u njima. Uzimajući u obzir sve navedeno, čini mi se da je vrlo naivno očekivati, kao što to čini jedan dio europskih *mainstream* politič-

kih elita, povratak na neki oblik permisivnoga konsenzusa te se uspostava povjerenja između elita i građana neće moći dogoditi kroz model elitističke demokracije prema kojemu je političko odlučivanje rezervirano za elite, a sudjelovanje građana je ograničeno isključivo na povremeno glasovanje na izborima.

Dominacija elitizma i tehnokracije, koju opisuje Mair, izazvala je, dakle, u brojnim državama Europske unije političku reakciju i otpor koji su se manifestirali u obliku jačanja, najčešće desnih, populističkih političara, stranaka i pokreta (Grbeša i Šalaj, 2018). Ti populistički akteri ukazuju na demokratski deficit Europske unije, diviniziraju narodnu volju i obećavaju povratak narodne suverenosti. Politiku razumijevaju kao sukob dobrog i poštenog naroda, kojeg populistički političari zastupaju, i loših i korumpiranih elita. Pritom desni populistički neprijatelji naroda, uz korumpirane i otuđene nacionalne političke elite, označavaju različite vrste manjina i/ili imigrante te, vrlo često, samu Europsku uniju, to jest briselske tehnokrate. Jačanje populizma, kao što to pokazuju recentni primjeri Poljske i Mađarske, ugrožava liberalni segment suvremenih demokracija jer populistički političari, pozivajući se na narodnu suverenost, dovode u pitanje ili čak i ukidaju neke od temeljnih prava i sloboda građana kao što su sloboda izražavanja, sloboda udruživanja, neovisnost pravosuđa i dr. Takvi postupci populističkih aktera vode, u boljem slučaju, transformaciji liberalnih u neliberalne demokracije, a u goroj varijanti i u regresiju u neki oblik autoritarnoga političkog sustava.

Ovdje opisani elitizam i populizam međusobno su suprotstavljeni, no istodobno se i međusobno pojačavaju, pa se može tvrditi da liberalna tehnokracija otvara prostor za jačanje populizma, dok osnaživanje populizma može europske *mainstream* političare, kako to pokazuje Junckerova izjava, dodatno potaknuti da s prezirom gledaju na želje i preferencije „običnog“ naroda. Mislim da je plauzibilno tvrditi da je suvremena Europska unija „rastrgana“ između, s jedne strane, nedemokratskog liberalizma koji se očituje u elitističkim i tehnokratskim tendencijama i, s druge strane, neliberalne demokracije koja se manifestira u jačanju populizma. Ukoliko Europska unija ne uspije pronaći način približavanja idealu liberalne demokracije i socijalne pravde, njezina politička budućnost ne čini se obećavajućom. U slučaju „pobjede“ elitizma i tehnokracije, Europska unija će gotovo u potpunosti izgubiti legitimitet među građanima i transformirati se u elitistički projekt čiji će dugoročni opstanak biti vrlo upitan. „Pobjeda“ euroskeptičnog

populizma, kako to sugerira Brexit, vjerojatno znači još brži politički kraj Europske unije.

Drugi veliki izazov s kojim se moramo suočiti u budućim procesima socijalizacije i edukacije mladih, odnosi se na Hrvatsku, i to posebice na hrvatski obrazovni sustav. Jedan od najvećih nedostataka sustava javnog obrazovanja u našoj državi jest zanemarivanje onoga što se u literaturi označava kao europska dimenzija u obrazovanju. Razvoj navedene dimenzije nužan je kako bi se putem formalnog obrazovnog sustava, kojeg u jednom dijelu pohađaju svi učenici, kod mladih potaknulo stjecanje i razvoj znanja, sposobnosti i stavova koji su im nužni da bi u budućnosti mogli odgovorno i informirano sudjelovati u društvenom, političkom i ekonomskom životu Europe i Europske unije. Nažalost, hrvatske političke elite zanemarile su tu dimenziju obrazovanja, o čemu govore i rezultati u ovom tekstu već spomenutog istraživanja Međunarodnog udruženja za vrednovanje obrazovnih postignuća koji se odnose na odgovore hrvatskih učenika na pitanja o tome koliko su u školi imali prilike učiti o drugim europskim državama i o Europskoj uniji. Primjerice, samo 17% učenika smatra da su tijekom školovanja imali puno prilika učiti o političkim i ekonomskim sustavima europskih zemalja, a tek 20% ih smatra da je bilo takvih prilika za učenje o političkim i društvenim pitanjima europskih zemalja. Iz perspektive teme ovoga rada vjerojatno najporazniji rezultat je onaj prema kojemu tek 23% hrvatskih učenika smatra da su tijekom školovanja imali puno prilika učiti o političkim i ekonomskim integracijama između europskih zemalja, odnosno o Europskoj uniji. Marginalizacija i zanemarivanje europske dimenzije u obrazovanju vjerojatno je povezana s tragičnom činjenicom da je Hrvatska još uvijek jedna od rijetkih europskih država koja nije na sustavan i kvalitetan način institucionalizirala građanski odgoj i obrazovanje u svoj školski sustav (Šalaj, 2018), jer iskustva drugih europskih država pokazuju da se upravo kroz taj segment obrazovanja može kvalitetno realizirati ideja europske dimenzije u obrazovanju.

Treći veliki izazov vezan je uz same mlade. U ovom sam radu već istaknuo kako je politička kultura mladih, bitan dio koje je i odnos prema projektu europskih integracija, uvelike rezultat socijalizacijsko-edukacijskih procesa koje su za mlade organizirale starije generacije. Međutim, mlade ni u kom slučaju ne treba promatrati kao pasivne primatelje poruka koje im šalju starije generacije, nego su oni i aktivni politički subjekti s vlastitim promišljanjima o aktualnim društvenim, ekonomskim i političkim procesima koji

kritički promišljaju i prerađuju poruke koje im društvo šalje. Možda upravo u toj činjenici velikog, po mom sudu zasad neiskorištenog, društvenog i političkog potencijala autonomnog angažmana mladih leži nada za razvoj i opstanak liberalno-demokratske i socijalno pravedne Europske unije. Pritom, zadatak stvaranja takve europske zajednice neće biti nimalo lak, jer pretpostavlja suočavanje s bar tri recentna problema, koje možemo označiti kao sociopolitički, socioekonomski i sociokulturni. Politički se dio odnosi na potrebu prevladavanja postojećega demokratskog deficita Europske unije, odnosno na demokratizaciju europskoga političkog sustava, ekonomski na potrebu stvaranja ekonomskog okvira koji će građanima ponuditi nadu da je prosperitetan život u Europskoj uniji moguć za sve a ne samo za elitu, a kulturni, možda i najizazovniji, na potrebu osmišljavanja europskog identiteta koji će, naročito u svjetlu dolaska sve većeg broja imigranata, omogućiti, ne negirajući i ne zatirući pritom partikularne identitete, temelje za čvršće povezivanje građana iz različitih država Europske unije. Ostaje nam nadati se da će mladi, nove generacije koje dolaze, biti uspješniji od nas u pronalaganju odgovora na navedene probleme.

Literatura

- Grbeša, Marijana i Šalaj, Berto (2018). *Dobar, loš ili zao? Populizam u Hrvatskoj*. TIM Press: Zagreb.
- Mair, Peter (2005). Popular Democracy and the European Polity. *European Governance Papers* (EUROGOV), No. C-05-03; dostupno na <http://www.connex-network.org/eurogov/pdf/egp-connex-C-05-03.pdf>
- Mair, Peter (2013). *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*. Verso Books: New York & London.
- Schulz, Wolfram; Ainley, John; Fraillon, Julian; Losito, Bruno; Agrusti, Gabriella i Friedman, Tim (2018). *Becoming Citizens in a Changing World – IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 International Report*. The International Association for the Evaluation of Educational Achievement & Springer Open: Amsterdam.
- Šalaj, Berto (2018). *U očekivanju Godota? Politika, demokracija i građanski odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj*. GOOD inicijativa; dostupno na: http://oz.goo.hr/wp-content/uploads/2018/09/u_cekivanju_godota_ObZ_GOOD.pdf

PET GODINA ČLANSTVA HRVATSKE U EUROPSKOJ UNIJI I UTJECAJ NA POLOŽAJ MLADIH

Višnja Samardžija

Institut za razvoj i međunarodne odnose
i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo

Iskustva Hrvatske tijekom prvih pet godina članstva u Europskoj uniji

Cilj ovog analitičkog priloga je kratko obrazložiti položaj mladih na tržištu rada u Hrvatskoj, ocijeniti utjecaj prvih pet godina članstva u EU na poziciju mladih te predložiti mjere ili akcije koje bi trebalo provesti u Hrvatskoj u cilju stvaranja boljih uvjeta za mlade na tom planu. Pri analizi su korišteni statistički pokazatelji Eurostata, publikacije Europske komisije, te novije analize Instituta za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) vezane uz to područje.

Hrvatskoj su se ulaskom u Europsku uniju otvorile brojne nove mogućnosti, ali se ona istodobno suočila s gospodarskim, financijskim i političkim obvezama članstva. Nakon prvih pet godina članstva može se reći da je Hrvatska na mnogim područjima načinila značajne iskorake i *bolje uredila svoju kuću*. Međutim to još uvijek nije dovoljno da bi se u većoj mjeri iskoristile prednosti koje članstvo u EU pruža te da one budu jasno vidljive i prepoznatljive građanima, osobito populaciji mladih.

Iako je pet godina relativno kratko razdoblje za cjelovitiju ocjenu, može se zaključiti da Hrvatska nije kapitalizirala ekonomske prednosti članstva kako se očekivalo te je članstvo u EU za Hrvatsku veliki izazov u ekonomskom, političkom, društvenom i geopolitičkom smislu za godine koje dolaze. Čini se da se Hrvatska bolje pozicionirala na političkom nego na gospodarskom planu.

Ušla je u EU u nepovoljnom gospodarskom trenutku kada je još uvijek bila zahvaćena recesijom, a Unija se tek počela oporavljati od krize. Hrvatska je krenula kao gospodarski slabija članica od drugih, što je trebalo nadoknaditi djelotvornijom i bržom provedbom reformi. To se, međutim, nije dogodilo, nego se reformski procesi odvijaju sporije nego u drugim novim članicama Unije.

To ilustrira podatak da je, unatoč pozitivnim trendovima, rast BDP-a sa stopom 2,8% u 2018. niži u odnosu na sve ostale nove države članice EU-a, ali je iznad prosjeka EU28, koji u 2018. prema prognozama iznosi 2,1% (Europska komisija, 2018b). Nadalje, bruto nacionalni proizvod po glavi stanovnika u Hrvatskoj u 2017. iznosio je 61% prosjeka EU28, po čemu smo na začelju država članica s iznimkom Bugarske (Eurostat).

Sudjelovanje na unutarnjem tržištu („četiri slobode“) je ulaskom u EU kroz trgovinsku razmjenu potaknulo rast gospodarstva i utjecalo na promjenu trendova, što je Hrvatskoj pomoglo da 2015. godine, nakon šest godina, izađe iz recesije te krene s pozitivnim stopama gospodarskog rasta u smjeru trajnijeg oporavka. Mogućnosti za mobilnost ljudi na unutarnjem tržištu su znatno više iskorištene u odnosu na mobilnost kapitala, što se odražava na još uvijek nedovoljnim investicijama. Unutarnje slobode EU-a i mobilnost ljudi omogućile su mladima nove mogućnosti pristupa obrazovanju i usavršavanju u drugim državama članicama te nove šanse za zapošljavanja. To, međutim, nije popraćeno značajnijim reformama na tržištu rada i obrazovanja te je naglasilo već postojeće, nepovoljne demografske trendove u zemlji. Sudjelovanje na unutarnjem tržištu uključuje i unutarnje digitalno tržište EU-a, koje je dodatni izazov i unosi značajne promjene na tržištu rada, posebice za mlade.

Mogućnost korištenja sredstava iz europskih strukturnih i investicijskih fondova je najvidljiviji pozitivni aspekt članstva u EU. To je Hrvatskoj otvorilo nove mogućnosti te se korištenje fondova postupno povećava, iako još uvijek ne u dovoljnoj mjeri. U narednom razdoblju bi ono trebalo biti djelotvornije, a iz perspektive mladih bilo bi važno jače iskoristiti mogućnosti koje otvara Europski socijalni fond. Europska komisija odobrila je Hrvatskoj značajne projekte iz ESF-a namijenjene obrazovanju, potpori zapošljavanju te potpori digitalizacije, ali mogućnosti nisu dovoljno iskorištene.

Članstvo u Uniji omogućilo je Hrvatskoj i korištenje brojnih mehanizama koje nakon gospodarske krize EU razvija u okviru aktivnih politika tržišta rada (APTR) kroz svoje smjernice i inicijative, kako bi pomogla državama članicama u smanjivanju nezaposlenosti mladih. To može pridonijeti efika-

snijoj provedbi reformi u Hrvatskoj. Pritom treba imati u vidu činjenicu da su u politici zapošljavanja nadležnosti EU-a ograničene, odnosno najvećim su dijelom u rukama samih država članica pa tako i Hrvatske.

Uz Europsku strategiju zapošljavanja (koja datira još iz 1997), najznačajniji strateški okvir predstavlja Strategija Europa 2020, koja među ključnim ciljevima uključuje upravo zapošljavanje i obrazovanje. Dvije vodeće inicijative spomenute strategije (Mladi u pokretu i Program za nove vještine i radna mjesta) imaju poseban fokus na zapošljavanje mladih. Strategija EU2020 sastavnica je Europskog semestra, pokrenutog 2011. godine. Europski semestar danas je ključni instrument gospodarskog upravljanja u EU te obuhvaća i politiku zapošljavanja. Pojednostavljeno govoreći, u okviru spomenutih mehanizama za zemlje članice EU-a, uključujući Hrvatsku, Europska komisija redovito na godišnjoj razini izdaje smjernice, prati napredak u odnosu na najznačajnije gospodarske politike, uključujući zapošljavanje te izdaje specifične preporuke kojih bi se trebalo pridržavati (Europska komisija, 2018a; Samardžija, Jurlin, Skazlić, 2018). Principi Europskog semestra u području socijalne politike i zapošljavanja u međuvremenu su postali i sastavni dio Europskog stupa socijalnih prava kojim se nastoje osigurati nova i djelotvornija prava građanima, usmjeravanjem na jednake mogućnosti, aktivnu politiku zapošljavanja, socijalnu zaštitu i dr.

Očekivanja građana Hrvatske od članstva u EU bila su velika prije ulaska u EU, ali se čini da oni (uključujući i mlade) još uvijek nemaju jasnu sliku o tome što je ostvareno ulaskom u EU. Ipak, pokazuje se kako građani i dalje, unatoč relativno slaboj potpori, više vjeruju europskim strukturama nego nacionalnim institucijama. To potvrđuju i rezultati Eurobarometra broj 89 iz proljeća 2018. godine (Europska komisija, 2018c), prema kojima oko 44% građana Hrvatske ima povjerenja u EU institucije, a njih 63% su optimistični u pogledu budućeg razvoja Unije. To je nešto više od prosjeka u EU, gdje 42% građana vjeruje institucijama EU-a, a samo 58% građana s optimizmom gleda na budućnost Unije. Nasuprot tome, povjerenje građana Hrvatske daleko je slabije u nacionalne institucije i kreće se na razini od 13% do 15% povjerenja u Sabor i Vladu.

Treba naglasiti da je za građane Hrvatske nezaposlenost daleko najvažnije pitanje s kojim je država suočena. Po tome smo na trećem mjestu, iza Grčke i Španjolske. Takav stav je iskazalo 51% ispitanika Hrvatske, dok je na razini EU28 prosjek 25%.

Prema Eurobarometrovu istraživanju mladih, Flash 455 (Europska komisija, 2017), Hrvatska je među zemljama u kojima su mladi najviše zainteresirani za bolji pristup informacijama o mogućnostima kretanja i rada u inozemstvu u cilju jačanja zapošljavanja mladih (53% mladih u RH, u odnosu na 49% mladih ispitanika u EU28). To je razumljivo, jer mladi traže bolje šanse i perspektivu zapošljavanja. Međutim, kada je riječ o mogućnostima razmjene putem Erasmus+ programa, interes mladih u Hrvatskoj je nešto manji od EU prosjeka (Hrvatska 28%, EU28 prosjek 30%), a tek 14% mladih u Hrvatskoj ocjenjuje kako program Erasmus+ pridonosi jačanju osjećaja EU pripadnosti (prosjek u EU28 iznosi 25%).

Pozicija mladih na tržištu rada prije i poslije ulaska Hrvatske u EU

Na poziciju mladih na tržištu rada u Hrvatskoj je u razdoblju prije ulaska u EU negativno utjecala gospodarska kriza čiji su se učinci očitovali za šestogodišnje recesije. Ta se pozicija u nekim aspektima poboljšala nakon ulaska u EU, ali je ona i dalje nezadovoljavajuća. U nastavku se kao ilustracija toga kratko obrazlažu sljedeći indikatori o stanju u Hrvatskoj prije ulaska u EU i trendovima nakon toga: udio nezaposlenosti i zaposlenosti mladih, stopa NEET populacije (mladi koji nisu zaposleni, nisu u procesu obrazovanja niti izobrazbe⁵), udio dugotrajne nezaposlenosti i privremeno zaposlenih mladih ljudi u Hrvatskoj. Indikatori koji se navode u nastavku teksta prezentirani su u Tablici 1, a izvor je Eurostat i dokumenti Europske komisije.

Stopa ukupne nezaposlenosti u Hrvatskoj se postupno smanjuje u razdoblju nakon ulaska u EU (u 2014. je iznosila 17,2%) te je u 2018. godini iznosila 9,1%. To je iznad prosjeka EU28 (6,9%), ali bi se prema prognozama Komisije do 2020. nezaposlenost u Hrvatskoj trebala smanjiti na 6,6% i tako se približiti prosjeku EU-a. Treba napomenuti da smanjenje stopa nezaposlenosti nije samo rezultat povećanja zaposlenosti i aktivnosti stanovništva, nego je također dijelom potaknuto negativnim migracijskim tokovima i starenjem stanovništva. Po udjelu mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju (tzv. NEET populacija, 20–34 godine), koji je u 2017. godini iznosio 21,4%, Hrvatska se također nalazi na dnu ljestvice EU-a te je iza nje samo Grčka (Eurostat).

⁵ NEET – Not in employment, education and training.

Pod utjecajem gospodarske krize u razdoblju nakon 2009. u Hrvatskoj je došlo do naglog porasta nezaposlenosti mladih (15–24 godine), koja je sa 25% u 2007. porasla na čak 45% u 2014. (što je bilo gotovo dvostruko više nego u EU28). Nezaposlenost mladih u Hrvatskoj je u 2017. smanjena na 27%, što je, međutim, i dalje značajno iznad prosjeka u EU28 koji je iste godine iznosio oko 17% te je nezaposlenost mladih i dalje među najvišima u EU.

Stopa ukupne zaposlenosti u Hrvatskoj polako, ali kontinuirano raste u razdoblju nakon ulaska u EU te se sa 59% u 2014. povećala na blizu 64% u 2017. godini (Europska komisija, 2016). Međutim unatoč blagom rastu u 2017. godini, stopa rasta je i dalje među najnižima u Europi, a iza Hrvatske su bile pozicionirane samo Grčka i Italija.

Zaposlenost mladih (15–24 godine) je u Hrvatskoj u razdoblju recesije imala negativan, opadajući trend (sa 27% u 2009. pala je na oko 15% u 2013), a nakon ulaska u EU zaposlenost mladih pokazuje tendenciju blagog rasta te je u 2017. godini blizu 26%. To je još uvijek znatno slabije od prosjeka EU28 koji je u 2017. iznosio oko 35%.

Stopa NEET populacije (za dobnu skupinu 20–34 godine) je u Hrvatskoj oscilirala nakon 2009. godine, kada je iznosila oko 22%. Posljednjih godina imala je blagi opadajući trend te u 2017. ponovo iznosi više od 21%, što je više od prosjeka EU28 za 2017. (17%).

Udio privremeno zaposlenih mladih ljudi (nestandardni rad) je značajno porastao u razdoblju prije ulaska u EU uslijed fleksibilizacije radnog zakonodavstva u Hrvatskoj (sa 26% u 2009. na 36% u 2013). Nakon ulaska u EU, u 2017. iznosi visokih 48,1% (dok prosjek EU28 u 2017. iznosi samo 32,5%). Sve su brojniji primjeri prekarne rada, koji često implicira nisku sigurnost dohotka i radnog mjesta te nepovoljne radne uvjete (Butković, Samardžija i dr., 2018).

Konačno, posebnu pozornost zahtijevaju izazovi i utjecaj digitalizacije na tržište rada, što ima brojne socioekonomske, tehnološke, demografske i geopolitičke implikacije. Informacijsko, komunikacijsko tehnološki (IKT) sektor u Hrvatskoj zapošljava oko 33.000 ljudi i obuhvaća u velikoj mjeri mlađu populaciju. Digitalizacija utječe na razvoj novih oblika fleksibilnog rada i zapošljavanja u koje su najvećim dijelom uključeni mladi, a to znači prilike i prijetnje za radna mjesta.

Hrvatska zaostaje prema DESI indeksu (*Digital Economy and Society Index*) za ostalim članicama EU-a i smještena je u skupini manje uspješnih

EU zemalja, a to su Rumunjska, Grčka, Bugarska, Italija, Poljska, Mađarska, Cipar i Slovačka. Prema DESI indeksu za 2017. pozicionirana je na 25. mjesto među EU državama, a za 2018. godinu je smještena na 22. mjesto⁶. Pokazuje se da su u Hrvatskoj potrebne nove vještine i kompetencije za razvoj novih i budućih profesija (što je osobito važno za mlade), stvaranje uvjeta rada za nove poslove te pristup novom sustavu socijalne zaštite jačanjem socijalne dimenzije tržišta rada. Nadalje, nužna je razrada inovativnih strategija za netipične radnike (Samardžija, Butković, Skazlić, 2017).

Među mjerama koje se provode u cilju poboljšanja pozicije mladih na tržištu rada, treba spomenuti one koje je pokrenula Europska unija. Garancija za mlade je relativno novi instrument EU-a uveden 2015. godine za provedbu strukturnih reformi, čiji je cilj osiguravanje ponude za posao, nastavak obrazovanja, pripravnička praksa ili stažiranje mladima do 25 godina neposredno nakon završetka formalnog obrazovanja. Pokazuje se, međutim, da su rezultati primjene te mjere bolji u drugim državama članicama u kojima je ostvaren povratak na stanje prije krize, nego što je slučaj u Hrvatskoj. Nadalje, inicijativa za zapošljavanje mladih koja se provodi u skladu s pravilima Europskog socijalnog fonda (ESF) je značajan izvor financijskih sredstava za zapošljavanje mladih. Tom inicijativom se uz sredstva koja osigurava ESF omogućava financiranje programa za mlade koji žive na područjima naročito pogođenima nezaposlenošću mladih na razini čitave EU.

U Hrvatskoj je, nakon brojnih mjera koje su se provodile prethodnih godina, u 2014. usvojen Paket od 23 mjere potpore za zapošljavanje mladih, osposobljavanje i specijalizaciju, stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, sudjelovanje u javnim radovima, očuvanje radnih mjesta i slično. Početkom 2018. ponovo je aktualiziran povratak pripravništva, što bi trebala postati dominantna mjera za ulazak mladih na tržište rada. Uz to se radi na povećanju potpore poduzetnicima za zapošljavanje mladih, uz druge kategorije društva. Ostvaren je određen napredak u provedbi mjera aktivne politike zapošljavanja, međutim napredak je slabiji na području obrazovanja i izobrazbe. Visoko obrazovanje u Hrvatskoj i dalje nije usklađeno s potrebama tržišta rada.

⁶ DESI indeks Europske komisije sumira relevantne indikatore kojima se prati stanje digitalizacije u državama članicama EU-a. Na godišnjoj razini prate se indikatori s pet područja, i to povezivost, ljudski kapital, upotreba internetskih usluga, integracija digitalne tehnologije i digitalne javne usluge. Vidi: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

Zaključak

U cjelini gledajući, treba naglasiti da je Hrvatska, unatoč nešto boljoj poziciji mladih na tržištu rada, nakon pet godina članstva u EU i dalje po brojnim indikatorima na začelju ljestvice EU članica. Nadalje, smanjenje nezaposlenosti nije samo rezultat mjera Vlade, nego i sve prisutnijeg trenda iseljavanja koji velikim dijelom obuhvaća mlade, što je zaseban problem demografskog obilježja u Hrvatskoj, pri čemu treba naglasiti da se ne iseljavaju samo pojedinci, nego čitave obitelji (Butković, 2018).

U Hrvatskoj je trajno prisutan nesklad između potreba tržišta rada i obrazovanja, odnosno vještina koje imaju oni koji traže zaposlenje. To rezultira nepovoljnim trendovima na tržištu rada i porastom NEET populacije. Stoga problem nezaposlenosti mladih treba rješavati u širem kontekstu i to socijalnom politikom, politikom zapošljavanja, obrazovnom politikom te ostalim relevantnim politikama.

U cilju poboljšanja pozicije mladih na tržištu rada svakako bi trebalo usmjeriti više napora na (i) djelotvornije povezivanje obrazovanja s tržištem rada te usklađivanje obrazovnih programa s potrebama tržišta na razini strukovnog i visokog obrazovanja; (ii) jačanje cjeloživotnog učenja, priznavanja ishoda postignutih neformalnim učenjem, jačanje strukovnog osposobljavanja; (iii) smanjivanje prekarnog zapošljavanja koje izrazito pogađa mlađu populaciju, uz razradu inovativnih strategija za netipične radnike i razvoj aktivne politike tržišta rada; (iv) usmjeravanje specifičnih mjera na populaciju NEET mladih u cilju njihova uspješnijeg uključivanja u rad, obrazovanje i osposobljavanje te (v) djelotvornije korištenje mehanizama koje EU razvija u okviru aktivnih politika tržišta rada svojim smjernicama i inicijativama za države članice.

Tablica 1. Odabrani indikatori tržišta rada mladih – Hrvatska i EU28

Indikatori	Hrvatska						EU 28	
	2009.-13.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018. (p)	2017.	2018. (p)
Realna godišnja stopa rasta BDP-a (% promjene prema prethodnoj godini) ¹	-2,4	-0,1	2,4	3,5	2,9	2,8	2,4%	2,1%
GDP per capita in PPS (EU28 = 100) ²	60,2	59	59	61	62	/	100	100
Ukupna zaposlenost (godišnji % promjene) ¹	-2,9	2,7	1,2	0,3	2,2	2,3	1,6	1,2
Stopa ukupne zaposlenosti (% na razini opće populacije) ²	64,2	59,2	60,6	61,4	63,6	/	72,2	/
Stopa zaposlenosti mladih (% , 25-24 godine)	20,8	18,3	19,1	25,6	25,9	/	34,7	/
Stopa nezaposlenosti (% radno sposobnog stanovništva) ¹	13,6	17,2	16,1	13,4	11,1	9,1	7,6	6,9
Stopa nezaposlenosti mladih (% , 15-24 godine) ¹	37,3	45,5	42,4	31,3	27,4	/	16,8	/
Stopa NEET populacije (% onih koji nisu zaposleni, u obrazovanju niti u izobrazbi, 20-34 godine) ²	22,4	25,1	23,7	22,5	21,4	/	17,2	/
Produktivnost rada (% realni BDP po osobi, promjena u odnosu na prethodnu godinu) ¹	0,5	-2,7	1,1	3,2	0,7	0,5	0,8	0,9
Jedinični troškovi rada (% promjene u odnosu na prethodnu godinu) ¹	0,4	-2,6	-0,8	-1,8	-1,8	1,5	1,2	2,0

NAPOMENA: Nedostupno (/); prognoza (p).

Izvori: Europska komisija. 2018. European Economic Forecast Autumn 2018. Statistical Annex. European Economy; Eurostat.

Literatura

- Butković, H., Samardžija, V. i dr. (2018). Nestandardni rad u Hrvatskoj: izazovi i perspektive u odabranim sektorima. IRMO: Zagreb.
- Butković, H. (2018). U potrazi za primjerima najbolje prakse radi smanjenja nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj. U: Samardžija, V. (ur.). *Izazovi provedbe europskih politika u Hrvatskoj*. IRMO: Zagreb, str.143-183.
- Europska komisija (2017). Flash Eurobarometer 455. European Youth. Fieldwork September 2017. Publication January 2018.
- Europska komisija (2018a). Izvješće za Hrvatsku 2018 s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekononskih neravnoteža. Bruxelles, 7.3.2018. SWD(2018) 209 final
- Europska komisija (2018b). European Economic Forecast. Autumn 2018. Report for Croatia.
- Europska komisija (2018c). Standard Eurobarometer 89. Spring 2018. Report .
- Samardžija, V.; Butković, H.; Skazlić, I. (2017). *Industrijski odnosi u Hrvatskoj i učinci na tržište rada*. IRMO: Zagreb.
- Samardžija, V., Butković, H., Skazlić, I. (2017). Industrijski odnosi u Hrvatskoj i učinci na tržište rada. IRMO, Zagreb 2017.
- Samardžija, V.; Jurlin, K.; Skazlić, I. (2018). Značaj Europskog semestra za reforme ekonomskih politika u Hrvatskoj i odabranim novim državama članicama EU. U: Samardžija, V. (ur.). *Izazovi provedbe europskih politika u Hrvatskoj*. IRMO: Zagreb, str. 21-69.
- Samardžija, V.; Jurlin, K. I Skazlić, I. Značaj Europskog semestra za reforme ekonomskih politika u Hrvatskoj i odabranim novim državama članicama EU (str. 21-69). U: Samardžija, V. (Ur.), 2018. *Izazovi provedbe europskih politika u Hrvatskoj*. IRMO, Zagreb 2018.
- Samardžija, V. (ur.) (2018). *Izazovi provedbe europskih politika u Hrvatskoj*. IRMO: Zagreb.

UKLJUČIVANJE MLADIH U DONOŠENJE ODLUKA U HRVATSKOJ I EU: UBLEHA KOJA (I DALJE) TRAŽI REALIZACIJU

Marko Kovačić
Institut za društvena istraživanja

Premda EU programi usmjereni na osnaživanje mladih, kao vitalnog i perspektivnog segmenta europskog društva, postoje od 1988. godine, uključivanje mladih u donošenje odluka na razini EU-a i država članica prvi je put jasno definirano ugovorima iz Maastrichta početkom 1990-ih godina. Usvajanjem Ugovora iz Maastrichta, kako kaže Coles (2005), postalo je razvidno da politika za mlade u Europskoj uniji postoji u okvirima socijalne politike te da EU razumije politike za mlade kao „agendu za promjene u 21. stoljeću“ (100). Od tada do danas EU slijedi tu maksimu, što dokazuje brojnim *policy* dokumentima koji stimuliraju važnost kreiranja javnih politika u području mladih aktivnim angažmanom upravo onih na koje se te politike odnose – samih mladih. Dokumenti poput EU Youth Goals (2018), European Youth Strategy in the field of youth (2010), A New Impetus for European Youth – White Paper (2001) pa čak i dijelovi Lisabonskog ugovora koji je mnogo više od dokumenta iz područja politike za mlade, nedvosmisleno pozivaju donositelje odluka da u te procese uključe mlade kako bi politike za mlade bile responzivnije, adekvatnije, efektivnije, pravednije te naposljetku kvalitetnije⁷. Pritom Europska unija, ponajprije

⁷ Uz to, bitno je ne zaboraviti važan doprinos Vijeća Europe, institucije koja od 1972. godine u okviru svojih prioriteta ima i mlade, što pokazuje svojim dokumentima poput Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life (1992), Refreshing the youth agenda of the Council of Europe (2008), Resolution CM/Res (2008), 23 on the youth policy of the Council of Europe (2008), The future of the Council of Europe youth policy:

kroz program Erasmus, a danas Erasmus plus, osigurava financiranje, kao i platformu za poticanje institucija na EU i nacionalnoj razini da ostvare navedene intencije, ali i još važnije – osnaže mlade za aktivan angažman u procesima donošenja (političkih) odluka. Republika Hrvatska u segmentu uključivanja mladih u procese donošenja odluka slijedi Europsku uniju, osiguravajući određene mehanizme inkorporiranja glasa mladih u donošenje javnih politika. Od prve nacionalne strategije za mlade koja je u Hrvatskoj donesena 2003. godine pa i u sljedeće tri, područje aktivnog sudjelovanja mladih u društvu bilo je jedan od strateških hrvatskih prioriteta u okviru politike za mlade.

Cilj ovoga teksta je ponuditi kodificirani pregled mehanizama usmjerenih na uključivanje mladih u procese donošenja odluka te analizirati promjene koje su se dogodile u tom području od ulaska Hrvatske u EU 2013. godine. Iako je zbog strukture i naravi predmetne analize nemoguće ulaziti u detaljne analize razloga (ne)uključivanja mladih u donošenje odluka na nacionalnoj i europskoj razini, tekst će svakako ponuditi neke od mogućih razloga kao i preporuke za unapređenje tog sustava. Drugim riječima, zadatak ove analize je dati pregled mehanizama aktivnog sudjelovanja mladih na nacionalnoj razini te analizirati ulogu EU-a u njihovoj implementaciji.

Participacija mladih kao srž politika za mlade

Kada se govori o politici za mlade, riječ je o kodificiranom setu alata i struktura kojim država stvara poticajno okruženje za kvalitetan razvoj mladih, njihovu inkluziju u društvo te ispunjavanje potencijala koje mladi posjeduju (Kovačić, 2015). Politika za mlade sadržajno je pluralna, heterogena u kontekstu ciljne skupine, međusektorski orijentirana te, kao i sve druge socijalne politike, usmjerena na relociranje postojećih resursa. Upravo u središte politike za mlade V. Ilišin stavlja političku participaciju mladih, čime taj fenomen dobiva još veću znanstvenu relevantnost (2003: 4). Dijeleći participaciju na formalnu (ili institucionalnu) i neformalnu (izvaninstitucionalnu), brojni autori (Grasso, 2016) procjenjuju situaciju vezanu za mlade općenito ovisno o stupnju i tipu njihove participacije. S druge strane,

AGENDA 2020 (2008), Recommendation CM/Rec (2017), 4 of the Committee of Ministers to member States on youth work (2017).

valja biti oprezan i nemati iluzije da su mladi jedina varijabla o kojima ovisi participacija, odnosno treba razumjeti da je uloga suvremene države upravo da potakne participaciju te osigura odgovarajuće mehanizme da se glas mladih čuje pri donošenju odluka relevantnih za njih kao članove zajednice. Pritom je važno biti realan i gledati to poticajno okruženje kroz prizmu dualnosti postojanja konkretnih mehanizama i njihove stvarne implementacije. Jedan od alata koji tu realnost vrlo slikovito prikazuju je i strukturirani dijalog s mladima.

Strukturirani dijalog s mladima je konzultacijski proces kojeg EU provodi od 2009. godine, s ciljem utjecanja mladih na donošenje odluka koji se tiču njih samih. Riječ je o 18-mjesečnom participativnom ciklusu, kojih je dosad održano šest⁸, gdje se sukladno metodi otvorene koordinacije izmjenjuju faze konzultacije na nacionalnoj i europskoj razini. Teme se određuju na način da „tri države članice koje unutar 18-mjesečnog ciklusa predsjedaju Unijom, u suradnji s Europskom komisijom i Europskim forumom mladih odabiru jedan tematski prioritet koji će biti u fokusu cjelokupnog ciklusa i oko kojeg će se odvijati konzultacije te donositi zajedničke preporuke“ (Eupita, 2018). Hrvatska u procesu sudjeluje od ulaska u Europsku uniju 2013. godine, a proces koordinira Nacionalna radna skupina za strukturirani dijalog koja djeluje pri ministarstvu nadležnom za mlade, u kojoj sudjeluju predstavnici/e navedenog ministarstva, nacionalne agencije za provedbu Erasmus + programa, krovne udruge mladih i drugih udruga mladih i za mlade te predmetni stručnjaci. Iako su mladi iz Hrvatske procesom strukturiranog dijaloga dobili mogućnost povećanog sudjelovanja u procesima kreiranja nacionalnih i EU prioriteta u području mladih, čitav proces, kako pokazuju izvještaji o provedbi (Kovačić, 2013; 2018), nije imao većih utjecaja na promjenu politika. Drugim riječima, strukturirani dijalog na nacionalnoj razini nije pridonio svom osnovnom cilju, a to je sukreiranje politika za mlade. Međutim, njegova metodologija primjenjuje se i na lokalnoj razini, gdje se brojne udruge koriste tim principom za utjecanje na kreiranje lokalnih politika za mlade, uz financijsku potporu ključne aktivnosti 3 Erasmus + programa.

⁸ Tema prvog ciklusa od početka 2010. do druge polovine 2011. bila je zapošljavanje mladih, drugi ciklus bio je posvećen sudjelovanju mladih u demokratskom životu Europe, treći ciklus, koji je počeo 2013. godine, odnosio se na socijalnu inkluziju, slijedila je tema osnaživanja mladih za političko sudjelovanje, peti ciklus tematizirao je životne vještine mladih, a posljednji ciklus, koji je počeo 1. srpnja 2017, posvećen je izradi nove Europske strategije za mlade.

Osim strukturiranog dijaloga, Hrvatska je od EU preuzela još jedan mehanizam politike za mlade koji se odnosi na smanjivanje nezaposlenosti. Naime, krajem 2012. godine Vijeće EU je donijelo Paket mjera za zapošljavanje mladih kojim se udario temelj za preporuku Vijeća o uspostavi garancije za mlade 2013. godine. Cilj tog mehanizma je brža aktivacija mladih na tržištu rada kroz ponudu za posao ili ponudu naukovanja, odnosno vježbeništva i pripravništva ili nastavak obrazovanja. Ulaskom Hrvatske u EU, u okviru paketa Mladi i kreativni doneseno je 11 mjera aktivne politike zapošljavanja usmjerenih na mlade, a njezinu implementaciju od 2013. godine pratio je i unapređivao Savjet ministra rada i mirovinskoga sustava za izradu plana implementacije garancije za mlade do 2014. godine, kada je osnovana Međuresorna radna skupina za praćenje implementacije Preporuke Vijeća Europske unije – Garancija za mlade. U prvom tijelu sudjelovali su predstavnici udruga mladih te premda je set mjera bio usmjeren na mlade, on nije u potpunosti ostvario očekivanja u okviru Garancije za mlade, kako je pokazala vanjska evaluacija (2015). Drugim riječima, ulaskom u Europsku uniju 2013. godine Hrvatska je profitirala mogućnošću povlačenja sredstava iz EU fondova, čime su mladi dobili veću šansu za aktivaciju na tržištu rada, no implementacija (pa čak i dizajn) nacionalne inačice Garancije za mlade, nije ostvario željene rezultate. Unatoč tome, uključivanje mladih u procese kreiranja javnih politika svakako je pozitivan iskorak koji se prvenstveno dogodio zbog Europske unije.

Europska unija zaslužna je za još jedan segment politika za mlade, a riječ je o nacionalnom programu za mlade. Iako je prva nacionalna strategija za mlade donesena već 2003. godine, te se sastojala od osam područja (dok se druga, ona iz 2009, sastojala od sedam), tek je nacionalni program za mlade iz 2013. godine počeo gotovo pa slijepo slijediti Europsku strategiju za mlade. Doslovno preneseni prioriteti (uz iznimku volonterstva) te po prvi put korištenje EU dokumenata pri opravdanju svih prioriteta pokazuju koji je utjecaj EU imala na kreiranje politika za mlade. Uz to, participativni proces kreiranja nacionalnog programa za mlade, koji je otvorio mogućnost sudjelovanja udrugama mladih i za mlade, mladih, ali i svih ostalih zainteresiranih dionika, demonstrirao je sličnosti s procesom kreiranja Europske strategije za mlade. To pokazuje da je nacionalna politika za mlade pod velikim utjecajem one europske, iako je ona nominalno, zbog metode otvorene koordinacije, neobvezujuća za države članice. Neovisno o tome, mladi

su svakako profitirali ulaskom u EU, budući da se opseg njihova utjecaja, bar nominalno proširio.

Osim triju navedenih primjera, utjecaj EU na nacionalnu politiku za mlade moguće je vidjeti i u procesima donošenja novog Zakona o Savjetima mladih iz 2014. godine, no sudjelovanje (udruga) mladih u tom procesu bilo je ograničeno na sudjelovanje u stručnoj radnoj skupini.⁹

Iz svega navedenog moguće je izvući nekoliko zaključaka o utjecaju ulaska Hrvatske u Europsku uniju na donošenje odluka relevantnih za mlade. Prvo, razvidno je da je EU pozitivno utjecala na širenje prostora participacije mladih pri kreiranju *policy* dokumenata. Iako su procesi kreiranja politika za mlade od samih početaka bili relativno inkluzivni, upravo je EU potaknula daljnje širenje participativnosti i otvorenosti procesa, čime su mladi dobili mogućnost utjecanja na kreiranje politika za mlade. S druge strane, negativna strana je što Hrvatska nije prepoznala mogućnost većeg iskoraka pri kreiranju politika za mlade, već je nastavila politiku historijskog institucionalizma uz minimalne inovacije. Drugim riječima, procesi i smjernice pri kreiranju javnih politika u startu su postavljene da inovativne pokušaje minimaliziraju te da se dokumentima legitimiraju i legaliziraju već postojeće prakse. Upravo je to jedan je od razloga zašto mladi ne prepoznaju EU kao inherentno svoju političku tvorevinu. Naime, istraživanje zainteresiranosti za EU teme među mladima (Ilišin, Kovačić, 2018) pokazuju suzdržanost prema EU temama. Prema njihovu mišljenju, rezultati gotovo petogodišnjeg članstva Hrvatske u EU nisu spektakularni. U području ekonomskog razvoja, 30% ih identificira pozitivne efekte, 40% ne primjećuje nikakve promjene, 13% ističe negativne efekte, a 17% ne može procijeniti. Istodobno, u pogledu razvoja političkog sustava 24% ispitanih navodi pozitivne posljedice, 39% ne zamjećuje promjene, 16% ističe negativne efekte, a 21% ne zna. Unatoč tome, kada se mladima ponude konkretne koristi od ulaska u EU, situacija je nešto drukčija, odnosno većina ispitanika smatra kako su se dogodile pozitivne promjene na sociokulturnom i političkom planu, dok su takve promjene u socioekonomskom području opazili u primjetno manjoj mjeri. Konkretno, mladi ističu bolje mogućnosti putovanja

⁹ Isto tako, zanimljiva je i crtica oko Savjeta za mlade Vlade RH, koji nije nastao zbog Europske unije, već je transponiranje mehanizma suodlučivanja (co-management) Vijeća Europe koji mladima daje stvarnu moć pri superviziji i usmjeravanju politika za mlade.

i upoznavanja kultura drugih naroda te kvalitetnije obrazovanje, bržu demokratizaciju. Također, mladi podržavaju i ostanak Hrvatske u EU, budući da rezultati pokazuju da je ta potpora vrlo respektabilna: 67% ispitanih smatra da Hrvatska ne treba izaći iz EU-a, 10% misli da treba, a 23% nema izgrađen stav.

Zaključno, ulaskom Hrvatske u EU Hrvatska je u sektoru mladih dobila brojne mogućnosti, no o odlučnosti Hrvatske, ali i mladih, ovisi koliko će iste biti realizirane. Premda je današnja ocjena u tom području prolazna, još je mnogo truda i predanosti potrebno da se ostvare potencijali koji nam se nude.

Literatutra:

- Coles, B. (2005). *Youth and Social Policy: Youth citizenship and young careers*. Routledge.
- Evaluacija inicijative za zapošljavanje mladih u sklopu operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020. URL - http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2015/12/Konačno-evaluacijsko-izvješće-IZM_30_12_2015.pdf (posjećeno 6. listopada 2018.)
- Grasso, M. T. (2016). *Generations, political participation and social change in Western Europe*. Routledge.
- Ilišin, V. (2003). Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu. *Politička misao*, 40(3), 37-57.
- Ilišin, V., Kovačić, M. (2018). "Politika i Europska unija" u Gvozdanović, A. et al: *Youth study Croatia 2018-2019*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
- Kovačić, M. (2013). *Izvještaj o provedbi 3. ciklusa strukturiranog dijaloga*. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.
- Kovačić, M. (2018). *Izvještaj o provedbi i učincima 4. ciklusa strukturiranog dijaloga*. Zagreb: Mreža mladih Hrvatske.
- Kovačić, M. (2015). "Politika za mlade u Hrvatskoj: anatomija jedne javne politike" u Ilišin, V., Potočnik, D. Gvozdanović, A. *Demokratski potencijali mladih*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo
- Eupita (2018). Što je strukturirani dijalog. URL <http://eupita.eu/eu-pita/sto-je-strukturirani-dijalog/> (posjećeno 6. listopada 2018.)

DRUGI DIO
ANKETA I PANEL RASPRAVE

REZULTATI ANKETE

Kako bismo vidjeli jesu li naše početne postavke o utjecaju Europske unije i članstva Hrvatske u toj integraciji utjecale na mlade u Hrvatskoj, odlučili smo istraživanje podijeliti u dva dijela. U prvome dijelu su mladi, kako oni koji su sudjelovali u panel raspravama tako i oni do kojih smo došli *snowball* metodom, ispunili anketu koja nam je poslužila da ustanovimo početnu i trenutačnu razinu znanja mladih o Europskoj uniji, o svojim pravima kao građanima Europske unije te mogućnostima utjecanja na proces donošenja odluka, u Hrvatskoj i u Europskoj uniji. U drugome dijelu – tijekom panel rasprava – s mladima smo raspravljali o gorućim problemima te su oni, individualno i u grupama, iznosili razloge održavanja tih problema i nudili prijedloge njihova uklanjanja, odnosno rješavanja.

Anketa je sadržavala 16 pitanja grupiranih u četiri skupine pitanja: opće informacije; poznavanje prava i institucija EU; položaj mladih u RH i njihov utjecaj na donošenje odluka i percepcija promjena od ulaska RH u EU. Na taj su način pokrivena sva problemska područja koja su istaknuli stručnjaci u početnim analizama stanja u politikama EU prema mladima i za mlade pet godina nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju.

U anketi, koja se provodila fizički, neposredno prije panel rasprava, te online aplikacijom za one koji nisu prisustvovali panel raspravama, sudjelovalo je 437 mladih. Najviše, 62%, bilo ih je u dobi između 18 i 24 godine. Podjednak je omjer, po 19%, bio onih starijih od 24 godine, kao i mlađih od 18, koje smo također htjeli obuhvatiti jer će oni uskoro ući u političku zrelost, koja će im omogućiti aktiviranje u nacionalnim i europskim politikama. Dvije trećine anketiranih bile su žene (62%), a nešto više od jedne trećine (38%) muškarci. Najveći broj, 43%, živi u naselju iznad 100 000 stanovnika, odnosno u jednom od četiriju velikih gradova. U naselju između 10 000 i 100 000 stanovnika živi 27%, a u onom između 2000 i 10 000 stanovnika

još 14% ispitanika. U najmanjim naseljima, veličine do 2000 stanovnika, živi 16% ispitanika koji su odgovorili na našu anketu.

Prva skupina pitanja odnosila se na poznavanje prava i institucija Europske unije. Zanimalo nas je kako mladi procjenjuju vlastito znanje o institucijama nadležnima za politike prema mladima, kao i njihova procjena znanja o tome koja su doista prava koja Europska unija pruža mladima. Uz to nas je zanimalo koji su izvori informacija iz kojih mladi dobivaju spoznaje o politikama Europske unije prema mladima i pravima koja mladi građani Europske unije ostvaruju. Kada je riječ o samoprocjeni znanja o institucijama Europske unije, nadležnima za politike prema mladima, najveći je postotak mladih, njih 53%, reklo da imaju jako loše ili loše znanje o tim institucijama, dok ih tek 4% ima vrlo dobro, a dodatnih 16% dobro znanje o institucijama koje su fokusirane na politike za mlade. Za 20% to je znanje zadovoljavajuće, dok 6% nije znalo ili nije htjelo odgovoriti na to pitanje. Nešto je bolja situacija s odgovorima na pitanje o samoprocjeni znanja o pravima mladih. Tu se 11% odlučilo da je njihovo znanje jako loše, a dodatnih 37% da je ono loše. S druge strane, ponovno 4% smatra da ima jako dobro znanje o pravima mladih, a 20% mladih smatra da je njihovo znanje dobro. Zadovoljavajuće znanje ima 24% mladih, dok ih 4% nije htjelo ili nije znalo odgovoriti. Na kraju tog bloka pitanja, mladi su najviše informacija o pravima mladih i institucijama zaduženima za mlade u Europskoj uniji primali preko društvenih mreža, odnosno interneta u širem smislu (45%). Obrazovne institucije pomogle su 15% mladih da dođu do tih informacija, dok ih je 26% ovisilo o medijima. Državne institucije (1%) i europske institucije (2%) bile su potpuno irelevantne za informiranje mladih o pravima koja imaju kao europski građani. Prijatelji i poznanici, odnosno neformalni izvori informiranja, bili su važni za 11% mladih, koji su na taj način stekli određena znanja.

Druga skupina pitanja bila je povezana s položajem mladih u Hrvatskoj i njihovim utjecajem na donošenje odluka, kako u Hrvatskoj tako i u Europskoj uniji. Na pitanje „koliki je utjecaj mladih iz Hrvatske na donošenje odluka i javnih politika u EU“, 44% anketiranih odgovorilo je da je taj utjecaj nikakav ili gotovo nikakav. Dodatnih 43% mladih reklo je da je utjecaj malen. Za njih 9% utjecaj je osrednji, a manje od 1% smatra da mladi imaju velik ili vrlo velik utjecaj na donošenje javnih politike u Europskoj uniji. Njih 3% nije znalo ili nije htjelo odgovoriti. Da taj osjećaj bespomoćnosti nije vezan samo uz Europsku uniju – iako je izraženiji na toj razini – pokazuju

odgovori na pitanje „koliki je utjecaj mladih na donošenje odluka i javnih politika u Republici Hrvatskoj“. U ovom je slučaju 43% mladih reklo da je utjecaj nikakav ili gotovo nikakav, dok je 39% tvrdilo da je taj utjecaj malen. Optimističan je tek 1% mladih, koji tvrde da je utjecaj velik ili vrlo velik, dok ih 14% tvrdi da je utjecaj mladih na odlučivanje u Hrvatskoj osrednji. Tek 3% mladih nije znalo ili nije htjelo odgovoriti na to pitanje.

U sklopu druge skupine pitanja zanimalo nas je kakav je odnos mladih prema politici te kakva je njihova percepcija o utjecaju tržišta rada na položaj mladih. Što se tiče drugog pitanja, 23% anketiranih smatra da je položaj mladih na tržištu rada u Hrvatskoj jako loš, a dodatnih 46% da je on loš. Iako ih 17% smatra da je taj položaj zadovoljavajuć, zabrinjava da tek 1% (vrlo dobar), odnosno 9% (dobar) izražava značajnije pozitivne stavove o položaju mladih na tržištu rada. Kada je riječ o političkoj angažiranosti, odnosno razini političke apatije, 59% anketiranih tvrdi da je razina njihova društvenog, odnosno političkog angažmana nikakva ili gotovo nikakva. To znači da gotovo tri petine mladih ne sudjeluje u političkoj ili društvenoj aktivnosti članstvom u političkoj stranci ili nevladinoj organizaciji, aktivizmom kroz udruge civilnog društva, političkim angažmanom kroz mjesne odbore i druge javne funkcije i slično. S druge strane 9% mladih tvrdi da je takav angažman velik ili vrlo velik u njihovu slučaju, dok dodatnih 12% misli da je njihova politička/društvena angažiranost na osrednjoj razini. Ne zna ili ne želi odgovoriti na to pitanje 2% anketiranih.

Treća skupina pitanja obuhvaća pitanja vezana uz percepciju promjena koje su se dogodile u Hrvatskoj od 2013. godine, odnosno od ulaska Republike Hrvatske u članstvo u Europskoj uniji. Tako je jedna trećina (31%) anketiranih na pitanje je li se njihovo znanje o europskim institucijama nadležnima za politike mladih promijenilo ili ne, odgovorila pozitivno, dok je samo 2% reklo da se to znanje smanjilo. Ipak, nešto manje od dvije trećine (63 %) tvrdi da je njihovo znanje ostalo nepromijenjeno. Oko 6% anketiranih odlučilo je dodatno elaborirati svoj odgovor pisanim putem, a ti odgovori su, u neizmijenjenom obliku, vidljivi u Dodatku, na kraju publikacije (pitanje 11). Slični su rezultati i na pitanje je li se njihovo znanje o pravima koje mladi imaju u Europskoj uniji, pri čemu 4% anketiranih, koji su odlučili dodatno potkrijepiti svoj odgovor komentarom, ukazuju na neke zanimljive izvore i utjecaje (ne)informiranosti mladih o svojim pravima (Dodatak; pitanje 12).

Čak 80% anketiranih tvrdi da ulazak Hrvatske u Europsku uniju nije ni na koji način utjecao na razinu njihova političkog i društvenog angažmana. Ipak, za 13% njih Europska je unija djelovala pozitivno, dovevši do povećanja, dok je za 2% djelovala negativno, smanjivši njihov interes za političkim i društvenim angažmanom. Više od dvije trećine (69%) mladih smatra da Europska unija nije imala nikakav utjecaj na mogućnosti mladih da utječu na donošenje odluka u Hrvatskoj, dok ih 11% smatra da je Europska unija pomogla mladima da dođu do svojega glasa u odnosu na nacionalne institucije. S druge strane 4% anketiranih smatra da je ulazak u Europsku uniju smanjio mogućnost mladih da utječu na donošenje odluka na nacionalnoj razini, dok čak 14% ne zna ili ne želi odgovoriti.

Posljednja dva anketna pitanja ticala su se utjecaja Europske unije na ekonomski uspjeh mladih (pitanje 15: „Na koji način je ulazak u EU utjecao na položaj mladih na tržištu rada?“), odnosno na ukupne prilike mladih, osobito ako ih se uspoređi s prilikama koje su imale prethodne generacije (pitanje 16: „Kakav je utjecaj ulazak RH u EU imao na prilike mladih u RH općenito?“). Da je Europska unija donekle pomogla mladima na tržištu rada u Hrvatskoj, misli 45% mladih. Zajedno sa 16% koji vrlo pozitivno gledaju na utjecaj Europske unije, više od polovice anketiranih smatra da je ulazak Hrvatske u Europsku uniju pomogao mladima na tržištu rada. S druge strane 7% mladih smatra da je Europska unija imala vrlo negativan ili donekle negativan utjecaj, uz 23% koji ne vide nikakvu promjenu za mlade u pet godina članstva Hrvatske u Europskoj uniji. Posebno su zanimljivi dodatni komentari anketiranih, iz kojih se da iščitati da se iste pojave (otvaranje tržišta rada drugih država članica za mlade iz Hrvatske) mogu tumačiti i pozitivno i negativno (Dodatak; pitanje 15). Na samom kraju zanimalo nas je kakav je bio utjecaj Europske unije na živote mladih u Hrvatskoj općenito. Iako čak 12% anketiranih nije znalo ili nije željelo odgovoriti, i u ovom slučaju pozitivni odgovori pretežu nad negativnima. Za 17% mladih utjecaj Europske unije na njihove živote vrlo je pozitivan, dok je za 39% donekle pozitivan. S druge strane 9% mladih smatra da je Europska unija imala vrlo negativan ili donekle negativan utjecaj na njih. Oko jedne četvrtine (24%) nije osjetilo ni pozitivan niti negativan utjecaj Europske unije na živote mladih u posljednjih pet godina.

REZULTATI PANEL RASPRAVA

Tijekom trajanja projekta održali smo četiri panel rasprave s mladima u četirima hrvatskim gradovima. Gradove smo odabrali tako da se u obzir uzmu geografska rasprostranjenost, ekonomski položaj, razvojna perspektiva i da mladi izvan grada Zagreba dobiju priliku iznijeti svoj stav i utjecati na formiranje budućih javnih politika.

Panel rasprave vodile su se tijekom listopada, studenog i prosinca 2018. godine. Na svakoj je, uz voditelja projekta, bio najmanje jedan stručnjak, odnosno stručnjakinja, te pozvane govornice – Anja Gvozdanović, s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu i Mateja Čehulić, s Katedre za sociologiju Pravnog fakulteta u Zagrebu. One su ponudile specifične uvide u odnos mladih prema politici i politike prema mladima, kao i u podršku mladih europskoj integraciji.

Panel rasprave trajale su dva puna sata, s kratkom pauzom između dva dijela radionice. Sudionici su bili podijeljeni u grupe različitih veličina, sastava i interesa. U svakoj od dviju sesija sudionici su kroz grupni rad (u Zadru je grupni rad obavljen samo tijekom prve sesije, dok su u drugoj sudionici slobodno razmjenjivali stavove o odabranim temama sa stručnjakom koji je sesiju vodio) dolazili do odgovora na pitanja koja su im postavili stručnjaci, a koja su proizišla iz analiza stanja izrađenih u prvome dijelu projekta i raspravljena na uvodnom okruglom stolu u Zagrebu.

Pitanja koja su poslužila za poticanje grupnog rada sudionika i sudionica panel rasprava podijeljena su na pitanja o političkim očekivanjima mladih i pitanja o ekonomskim očekivanjima mladih. Logika koja se nalazila iza odabira pitanja zasnivala se na želji da pitanja budu dovoljno jednostavna da ih mogu, bez dodatnih pojašnjenja, razumjeti svi sudionici i sudionice, a da s druge strane omoguće slobodnu i smislenu razmjenu ideja, kroz oluju mozгова. Jednostavnost pitanja bila je važna kako voditelj projekta

ili stručnjaci koji su facilitirali panel rasprave ne bi dodatnim pojašnjenjima utjecali na smjer same rasprave. Doduše, kao facilitatori svi akteri panel rasprave bili su na raspolaganju sudionicima i sudionicama, ako su tijekom grupnih aktivnosti zatražili pomoć, pojašnjenje ili uvid u nejasnoću na koju su naišli.

Pitanja koja su se odnosila na politički aktivizam, bila su povezana s interesom za razumijevanje njihova odnosa prema političkom angažmanu. Primarno, zanimalo nas je smatraju li mladi da se trebaju ili ne trebaju baviti politikom i zašto. Razumljivo je da smo počeli s tim pitanjem s obzirom na dosadašnje spoznaje o razini političkog angažmana mladih, potkrijepljene stručnim analizama s početka projekta te dokazane rezultatima ankete provedene u drugoj fazi projekta. Svi ti izvori jasno ukazuju da su mladi nezainteresirani za politiku, da smatraju da politički aktivizam nije za njih te da su im stavovi o politici dominantno negativni. Kada se analiziraju odgovori koje su sudionici i sudionice panel rasprava davali tijekom grupnih aktivnosti, mogu se uvidjeti razlozi takvoga stava mladih prema politici (vidi Dodatak za sve odgovore, a Raspravu za pojedine citate). Za njih je ona primarno aktivnost za zadovoljavanje osobnih, nauštrb javnih interesa cjelokupne zajednice, rezultira koruptivnom praksom, a političari su osobe nezainteresirane čuti ne samo glas mladih, nego ikoga u zajednici koju predstavljaju. Unatoč tome velika ih većina smatra da se mladi moraju angažirati politički kako bi se njihov glas čuo, kako bi ponudili novu perspektivu te kako bi riješili probleme koje su prethodne generacije nagomilale. To jasno ukazuje na interes i želju sudionika i sudionica da uđu u javnu arenu i djeluju s ciljem donošenja promjena u ovom društvu te bi njihov entuzijizam trebalo poticati.

Pitanje političkog angažmana bilo nam je potrebno i kako bismo probili led s grupnim aktivnostima, odnosno kako bismo u glavama sudionika i sudionica otvorili prostor razmišljanju o ostalim, kompleksnijim pitanjima koja su bila povezana s Europskom unijom i s njezinim utjecajem na živote svih nas, a poglavito mlađe generacije. Pitanja „što očekujete od Europske unije“ i „koje su pozitivne, a koje negativne strane Europske unije“, poslužila su za određivanje dubine i jasnoće znanja mladih sudionika i sudionica o europskoj integraciji i njihovu očekivanju od nje u bliskoj budućnosti. Ta su dva pitanja utemeljena na dosadašnjim spoznajama o velikom neznanju koje među mladima vlada o Europskoj uniji, integraciji općenito te institucijama i politikama Europske unije specifično. Zaključci su to mnogih dosadašnjih

istraživanja, koja su potvrdili i rezultati stručnih analiza u prvome dijelu projekta, kao i odgovori na ankete koje smo prikupili.

Ono što se, po analizi odgovora nakon panel rasprava, moglo zaključiti jest kako mladi imaju određenu razinu znanja o Europskoj uniji, no ona je površna, utemeljena gotovo u jednakoj mjeri na stjecanju znanja u formalnom okruženju (obrazovni sustav, radno mjesto), kao i u neformalnoj sferi prijateljskih i obiteljskih veza, društvenih mreža i interneta te svojevrzne kolektivne memorije mitova i nerazumijevanja koja kolaju o Europskoj uniji. Na pitanje o pozitivnim i negativnim stranama Europske unije, sudionici i sudionice složili su se oko svih odgovora koji već dulje vrijeme kruže o toj europskoj integraciji i koji u manjoj ili većoj mjeri točno određuju, kako ulogu i narav Europske unije tako i gledanje mnogih na nju. Kada je riječ o pozitivnim čimbenicima, sudionici i sudionice jasno su prepoznali ulogu Europske unije u osiguranju mira u Europi, utjecaj na zbližavanje kultura i naroda, poticanje tolerancije te pomoć manje razvijenim krajevima (poglavito kroz slobodu kretanja ljudi i kapitala). Negativne karakteristike Europske unije, iznesene tijekom panel rasprava, također su već poznate, a sežu od gubljenja nacionalne suverenosti i nacionalnog identiteta do straha od dominacije drugih, većih država članica, zbog ukupne ekonomske i druge nerazvijenosti Hrvatske.

Bez obzira na sve, mladi imaju velika očekivanja od Europske unije, a ta se očekivanja mogu podijeliti u dvije skupine. Prva je povezana s utjecajem Europske unije na njihove živote, a druga, pak, s utjecajem na društvo kojeg su dio, odnosno na državu koja će se, nadaju se, pod utjecajem Europske unije reformirati i krenuti naprijed. Prva je skupina odgovora, logično, fokusirana na osobnu korist mladih od Europske unije. Taj utilitaristički pristup zasniva se na vjerovanju da europske institucije mogu popraviti one dijelove javne sfere njihovih života koje nacionalna država ne može, ne zna ili ne želi riješiti. Osim toga, on se zasniva i na ideji da europska integracija i postoji kako bi države članice riješile neke probleme koje država sama nije u stanju riješiti. Tako, primjerice, mladi smatraju da im Europska unija može pomoći oko daljnjeg obrazovanja, kroz Erasmus+ i druge javne politike usmjerene na obrazovanje mladih, da im članstvo otvara put jednostavnijem odlasku iz Hrvatske u potrazi za radnim mjestom ili boljim uvjetima života, te da će Europska unija, kroz fondove, pomoći obnovu njihovih obrazovnih institucija i drugih javnih prostora, koje će mladi potom koristiti. Druga skupina odgovora Europsku uniju prepoznaje kao prostor u kojem Hrvatska može unaprijediti vlastito

stanje, odnosno dobiti pomoć kad se ne može nositi s izazovima koji stoje pred njom. Tako mladi sudionici i sudionice očekuju pomoć Europske unije u otklanjanju financijskih, ekonomskih i drugih kriza u kojima se Hrvatska nađe, smatraju da Europska unija, financijski i političkim pritiskom, treba utjecati na sektorske i šire društvene promjene u Hrvatskoj, te da može Hrvatskoj dati glas o određenim pitanjima u kojima bismo, kao mala država, ostali nečujni.

Na kraju, posljednja skupina pitanja povezana je s očekivanjima mladih o njihovoj budućnosti, odnosno želi mjeriti razinu optimizma među mladima. S obzirom na to, na panel raspravama smo ponudili dva pitanja usmjerena na razumijevanje izvora i razloga njihova pesimizma, odnosno optimizma. Prvo je pitanje povezano s procjenom kvalitete njihova života, odnosno s vjerom u bolje sutra („Mislite li da će Vašoj generaciji život biti bolji nego Vašim roditeljima?“), dok drugo pokušava dobiti konkretne odgovore na to koji čimbenici mogu utjecati da njihova budućnost ostane povezana uz život u Hrvatskoj, umjesto da je fokusirana na odlazak („Kada razmišljate o svojoj budućnosti, što Vam je važno za ostanak u Hrvatskoj?“).

Kao što se može pretpostaviti, najveći dio odgovora na ta dva pitanja bio je povezan s ekonomskom situacijom, odnosno zasnivao se na ekonomskoj leći kroz koju su mladi gledali nastojeći dokučiti najbolje odgovore. To je povezano sa željom za prosperitetnijim životom, te ukazuje na važnost slabog ekonomskog razvoja na formiranje stavova među mladima o čitavom nizu pitanja, a pogotovo o pitanjima egzistencije njih i njihovih obitelji. Bez obzira na mjesto u kojem smo održavali panel raspravu, izvor odgovora na ta dva pitanja dominantno je bila ekonomija. Samo je fokus na specifične čimbenike bio drugačiji, ovisno o ekonomskom razvitku kraja u kojem smo u tom trenutku bili, odnosno iz kojega su dolazili sudionici i sudionice panela rasprava. Krajevi više pogođeni ekonomskim zaostajanjem i nesigurnošću, fokusirali su se na fundamentalna rješenja ekonomskih problema, poput osiguranja radnog mjesta, stvaranja uvjeta za dostojan život i pružanja pomoći ljudima kojima je pomoć potrebna. Mladi koji su živjeli u ekonomski nešto prosperitetnijim krajevima također su se fokusirali na ekonomske čimbenike, ali su išli mimo egzistencijalnih temelja i fokusirali su se na dostojan posao, poticanje poduzetništva, jačanje uvjeta za daljnje usavršavanje, odnosno stvaranje dodatno poticajne klime za daljnji rast, uključujući uklanjanje nepotističko-koruptivnih faktora, kako bi svi imali jednake mogućnosti bez obzira na povezanost s lokalnim političkim strukturama.

TREĆI DIO
RASPRAVA I POLICY PREPORUKE

RASPRAVA

Početne analize stručnjaka ukazale su na čitav niz problema na koje se treba fokusirati kada je u pitanju odnos mladih i Europske unije. U analitičkom tekstu B. Šalaja, *Kakvu Europsku uniju ostavljamo mladima? Populizam, elitizam i liberalna demokracija*, istaknuto je kako „47% hrvatskih učenika izražava potpuno slaganje s tvrdnjom ‘Ponosan sam što je moja zemlja članica Europske unije’, dok ih 36% isto smatra za tvrdnju ‘Osjećam se dijelom Europske unije‘“. Taj podatak, nastao na temelju istraživanja iz 2016. godine, polazna je točka naše analize odnosa mladih prema Europskoj uniji. S njime su povezani kako negativni, tako i pozitivni stavovi o tome što Europska unija može i treba učiniti za mlade.

Uz to, Šalaj ističe rašireno neznanje mladih u Hrvatskoj o Europskoj uniji. Oni „ne iskazuju visoke razine znanja o procesima europskih integracija, nedovoljno dobro poznaju i razumiju funkcioniranje europskih političkih institucija te stvaranje i implementiranje europskih javnih politika ... nisu im dovoljno jasni odnosi Hrvatske i Europske unije te nedovoljno prepoznaju svoja prava koja proizlaze iz statusa europskih građana“. Ipak, Šalaj nije pesimističan, te iz ovih argumenata ne izvodi zaključak o nužnosti negativnog odnosa mladih prema Europskoj uniji. On jasno prepoznaje da mladi nisu inherentno „euroskeptični i europesimistični zato što su takvi rođeni, nego zato što ih je takvima učinio socijalizacijsko-edukacijski proces kroz koji su prolazili“. Stoga će, prema Šalaju, europski projekt biti ugrožen „ukoliko za nove generacije ne osiguramo adekvatan i kvalitetan socijalizacijsko-edukacijski proces.

Da stanje nije optimalno, iako su početne pozicije bile relativno dobre, ističe i V. Samardžija, u svojem analitičkom tekstu *Pet godina članstva Hrvatske u Europskoj uniji i utjecaj na položaj mladih na tržištu rada*. Samardžija pravilno primjećuje da iako je „Hrvatska na mnogim područjima napravila značajne iskorake ... još uvijek nije dovoljno da bi se u većoj

mjeri iskoristile prednosti koje članstvo u Europskoj uniji pruža te da one budu jasno vidljive i prepoznatljive građanima, osobito populaciji mladih“.

S obzirom na to, ne čudi da građani „(uključujući i mlade) još uvijek nemaju jasnu sliku o tome što je ostvareno ulaskom u EU“. No ono što je vidljivo tiče se većeg povjerenja građana (pa i mladih) u europske institucije u odnosu na nacionalne institucije. To ističe i Samardžija u svojem tekstu, a potvrđuje A. Gvozdanović u svojoj prezentaciji, koja se temeljila na istraživanju upravo mladih u Hrvatskoj, a koji u daleko većim postocima vjeruju Europskoj uniji i njezinim institucijama nego što vjeruju institucijama i akterima u Hrvatskoj. Nedostatak povjerenja u nacionalne institucije u kombinaciji s pitanjem (ne)zaposlenosti kao daleko najvažnijim pitanjem za građane Hrvatske, vodi tome da je Hrvatska, prema analizi V. Samardžije, „među zemljama u kojima su mladi najviše zainteresirani za bolji pristup informacijama o mogućnostima kretanja i rada u inozemstvu u cilju jačanja zapošljavanja mladih“. S druge strane hrvatski su mladi ispod europskog prosjeka s obzirom na interes razmjene putem programa Erasmus + i s obzirom na uvjerenje da taj program pridonosi jačanju osjećaja pripadnosti Europskoj uniji. S obzirom na to, možemo zaključiti da su mladi vođeni utilitarnim načelom i da na Europsku uniju gledaju instrumentalno, kao na mehanizam poboljšanja svojih (budućih) životnih uvjeta, što će potvrditi i sami mladi tijekom panel rasprava.

Šalaj nam je dao trenutni pregled odnosa mladih prema politici i ukazao na gotovo opću političku zapuštenost mladih, koja ponajviše proizlazi iz odnosa starijih generacija prema mladima, a karakterizira je izostanak bilo kakvoga građanskog odgoja i obrazovanja u svim dosadašnjim reformama obrazovnog sustava. Samardžijin tekst, pak, ukazuje, da je jedna od posljedica te zapuštenosti, koja se potom pretvara u nezainteresiranost, izostanak vjere da se nešto može učiniti i apatiju, koncentriranje mladih na utilitarnu procjenu Europske unije. Mladi na europsku integraciju gledaju kao na pojavu koja svoju vrijednost stječe kroz korisnost koju pruža kako njima, kao zasebnoj kohorti koja ima svoje potrebe i interese, tako i društvu u cjelini. S obzirom na to, mladi su puno zainteresiraniji za pitanje osiguranja boljeg radnog mjesta nego za pitanja poput studentske razmjene ili političkog angažmana kroz europske izbore ili na neki drugi način.

Analitički tekst M. Kovačića, *Uključivanje mladih u donošenje odluka u Hrvatskoj i Europskoj uniji: ubbleha koja (i dalje) traži realizaciju*, daje

nam mogućnost da vidimo na koji način mladi ipak mogu sudjelovati u procesu donošenja odluka o njima i za njih, kako na nacionalnoj tako i na nadnacionalnoj razini, mimo sveprisutne političke apatije i unatoč instrumentalističkom fokusu na koristi od Europske unije. On ipak ističe da valja biti oprezan i nemati iluzije da su mladi jedina varijabla o kojima ovisi participacija, odnosno da treba razumjeti da je uloga suvremene države upravo da potakne participaciju te osigura adekvatne mehanizme da se glas mladih čuje pri donošenju odluka relevantnih za njih kao članove zajednice“. S obzirom na to Kovačić ističe važnost strukturiranog dijaloga (o kojem, pokazalo se tijekom panel rasprava, mladi ne znaju gotovo ništa), koji omogućuje mladima da sudjeluju u procesu stvaranja kako nacionalnih tako i europskih prioriteta u području politika prema mladima i za mlade. No, osim na lokalnoj razini, gdje ga „brojne udruge koriste ... za utjecanje na kreiranje lokalnih politika za mlade“, strukturirani dijalog nije imao većeg utjecaja na promjenu politika.

Kovačić nastavlja s primjerima u kojima dobre namjere ne nailaze na uspješnu implementaciju, što dovodi do njegova zaključka da su mladi „profitirali ulaskom u EU budući da se opseg njihovog utjecaja, barem nominalno proširio“. No to se nominalno proširenje prava nije oslikalo i na praktičnu situaciju, budući da nacionalna inačica Garancije za mlade, europske politike prema mladima razvijene nakon velike financijske krize, nije ostvarila željene rezultate. Na kraju se može zaključiti da ulazak Hrvatske u Europsku uniju označava pozitivnu prekretnicu u životima mladih u Hrvatskoj, ali se ona očituje gotovo isključivo u vidljivim promjenama u ekonomskoj sferi života mladih, dok politička sfera, iako nominalno uspješna, u provedbi na terenu uvelike kaska.

Sva tri analitička teksta upiru prstom u identičan problem: nedostatak interesa državnih institucija i političkih aktera da prilagode svoj odnos prema mladima, odnosno da taj odnos evoluiraju iz gledanja na mlade kao na pasivne aktere koji primaju politike koje stvara i implementira netko odozgo, u gledanje na mlade kao aktivne partnere koji zajedno s cijelim nizom ostalih dionika sudjeluju u procesu donošenja odluka koje se tiču njih samih. S obzirom na nevoljkost ili neznanje političkih aktera da promijene svoj odnos prema mladima, ne čudi da jedino područje odnosa mladih i Europske unije o kojem mladi pokazuju nešto više razine znanja i koje opisuju kao pozitivan doprinos članstva Hrvatske, predstavlja sloboda kretanja ljudi,

odnosno mogućnost zapošljavanja u drugim, mahom zapadnoeuropskim, državama članicama.

Odgovori na ankete koje smo prikupili također nam ukazuju na neke trendove koji već dulje vremena postoje vezano uz znanja, stavove i osjećaje mladih prema Europskoj uniji specifično i politički općenito. Posebno se to tiče diskrepancije između znanja o političkim i ekonomskim aspektima europske integraciji, kao i ulozi ekonomske dimenzije u njihovoj ocjeni vrijednosti Europske unije za njihove živote. Ankete su nam pokazale i izvore deficita, odnosno institucije i aktere koji nisu pomogli jačanju i kritičkoj valorizaciji znanja mladih o Europskoj uniji. Pritom sami mladi prihvaćaju da im je znanje o Europskoj uniji i njezinim institucijama i politikama jako slabo, a jednako tako i da ne znaju gotovo ništa o pravima koje imaju kao građani Europske unije. Odgovor na pitanje zašto je tome tako može se naći u izvorima iz kojih mladi crpe svoje informacije, a to su dominantno internet, odnosno društvene mreže. Uloga je obrazovnog sustava malena (15% mladih došlo je do informacija o Europskoj uniji i svojim pravima u školi, odnosno na fakultetu), dok je uloga kako državnih institucija tako i institucija Europske unije zanemariva. Ti rezultati potvrđuju Šalajev zaključak da političke i šire društvene institucije, posebno obrazovni sustav, nisu ispunili svoju osnovnu zadaću, a to je širenje znanja mladih o europskoj integraciji i jačanju njihovih alata kritičke valorizacije tog procesa.

S obzirom na negativnu samoprocjenu znanja i izvora iz kojih ta znanja stižu, ne čudi drugi ključni pokazatelj ankete – onaj o pasivnosti i osjećaju bespomoćnosti među mladima. Naime, preko 80% mladih reklo je da je mogućnost njihova utjecanja na proces donošenja odluka, kako na nacionalnoj razini tako i na europskoj, malen ili da uopće ne postoji. Tek 1% mladih smatra da imaju veliku mogućnost utjecati na proces formiranja, donošenja i implementiranja odluka koje se tiču mladih. Taj pokazatelj potvrđuje Kovačićev zaključak da su mehanizmi, koji nacionalnim akterima stoje na raspolaganju u sklopu politika Europske unije prema mladima, ostali neiskorišteni i da mladi od njih nemaju velike koristi. Sve to vodi konačnom stavu mladih da se politikom ne isplati baviti, da su društveni angažman, odnosno građanski aktivizam, nedovoljno snažni i zanimljivi alati za jačanje vlastitih prava, te da je jedini ispravan put pasivizacija i nezainteresiranost za pitanja od kolektivnog interesa, odnosno instrumentalna usmjerenost na korištenje

onih informacija i mehanizama koji poboljšavaju individualnu poziciju, čak i nauštrb javnog dobra.

Ako su mladi pasivizirani nezainteresiranošću države, odnosno političkih aktera i javnih institucija da im pruži mogućnost utjecanja na proces stvaranja novih politika, te ako ih to vodi fokusu na poboljšanje vlastite pozicije, ne čudi da je najvažnije pitanje koje mladi povezuju s europskom integracijom i članstvom Hrvatske u Europskoj uniji, ekonomsko pitanje. Pronalazak dobrog radnog mjesta, koje će potom poboljšati poziciju pojedinca u društvu i unaprijediti njegov ili njezin život, u središtu je interesa mladih. Također, mladi koriste upravo taj čimbenik prilikom pozitivnog, odnosno negativnog vrednovanja pet godina članstva Hrvatske u Europskoj uniji. Jednako tako, pitanje zaposlenja i sigurnosti rada temelj im je za procjenu hoće li njihovi životi biti bolji od života njihovih roditelja. Iako su te brojke niske, jer velika većina mladih tvrdi da Europska unija nije imala nikakav utjecaj na njihove živote, ipak puno više mladih pozitivno (11-13%), nego negativno (2-4%) gleda na utjecaj Europske unije na njihovo političko znanje, spremnost na angažman i jačanje glasa mladih u političkom sustavu. To je u skladu s argumentom koji je iznio Kovačić da je utjecaj Europske unije na Hrvatsku u pitanjima politika prema mladima i za mlade bio značajan, jer se od 2013. nacionalni program za mlade gotovo slijepo drži Europske strategije za mlade, koja pak mladima daje mehanizme za ulazak u proces dijaloga s *policy makerima*.

U skladu s našim zaključcima utemeljenima na tri početna analitička teksta – da je u nedostatku značajnijih političkih znanja, fokus mladih na ekonomskim pitanjima – posljednji dio ankete donosi potvrdu da su stavovi mladih o Europskoj uniji i njezinu dobrom ili lošem utjecaju na Hrvatsku uglavnom stvoreni korištenjem ekonomske logike, odnosno promatranjem Europske unije primarno kao ekonomske, a ne političke integracije. To se vidi u broji od tri petine mladih koji smatraju da je Europska unija imala pozitivan utjecaj na položaj mladih na tržištu rada, odnosno u velikoj većini mladih (56%), koji smatraju da je članstvo Hrvatske u Europskoj uniji pozitivno utjecalo na prilike mladih općenito (s druge strane negativan utjecaj je osjetilo tek 9% mladih).

Iako politički neprepoznatljiva, Europska je unija, čini se ekonomski vrlo važan čimbenik u životima mladih, a temeljem njezina utjecaja na ekonomski aspekt života mladih, oni tumače i njezin relativan uspjeh, odnosno neuspjeh.

Ovaj zaključak, koji potvrđuje argumente koje je u svojem tekstu iznijela i argumentirala Samardžija, ukazuje ne samo na važnost ekonomskih pitanja u životima mladih, nego vodi revalorizaciji toga što se od Europske unije očekuje i koliko je uopće važno pitanje demokratskog deficita, u odnosu na pitanja ekonomske sigurnosti i pristupa tržištu rada.

Panel rasprave s mladima bile su korisne, stoga, kako bi dale dublje uvide o stavovima mladih o pitanjima političke i ekonomske naravi, odnosno da bi ukazale na razinu znanja mladih o Europskoj uniji. Iako su tijekom grupnih aktivnosti ponekad iskazivali frustraciju cjelokupnom situacijom u kojoj se nalaze, sudionici i sudionice gotovo redovito su na kraju panel rasprave izražavali zadovoljstvo da ih se o ovakvim stvarima pita i da im se pruža mogućnost da kažu svoja mišljenja o pojedinim, vrlo važnim pitanjima za razvitak kako njih samih tako i društva u cjelini. Temeljem toga lako je zaključiti da početna pasivnost pa i nezainteresiranost mladih za politiku i politički aspekt europske integracije nije ukotvljena niti je izraz neke njihove specifične političke kulture, nego je odraz nespremnosti i nezainteresiranosti institucija da mlade angažiraju u dijalogu i daju im mogućnost iskazivanja njihovih stavova. To potvrđuje Šalajeve i Kovačićeve argumente o strukturnim, odnosno institucionalno-procesnim problemima koji vode pasivizaciji mladih.

Iz rasprava, odnosno grupnog rada, da se iščitati jedan zajednički argument, koji je potvrdu dobio kako u analitičkom tekstu V. Samardžije, tako i u anketama. Riječ je o dominaciji ekonomskih čimbenika prilikom odgovaranja na specifična pitanja. Pritom taj ekonomski čimbenik nije bio relevantan samo prilikom odgovaranja na pitanja ekonomske prirode, nego i na ona koja su eksplicitno politička. Ostali čimbenici – kulturno-identitet-ski, politički, obrazovni – pojavljuju se, ali ne u toliko mjeri kao čimbenici ekonomske sigurnosti, primarno osiguranja dobrog radnog mjesta. Odgovori koje su mladi davali temeljem tog čimbenika bili su najkonkretniji, ukotvljeni u realnu procjenu situacije i povezani s identificiranjem specifičnih prijedloga koji se mogu inkorporirati u buduće javne politike ili barem uzeti kao početni korak u njihovoj razradi.

S druge strane odgovori koji se temelje na političkom čimbeniku općenitiji su, ambivalentniji i idealističniji. Iako ima onih koji ističu pesimizam i nespremnost za ikakvim angažmanom zbog loše slike koju politika ima u očima mladih, najveći je broj pokazao ne samo potrebu nego i svojevrsnu

dužnost da budu politički aktivni i društveno angažirani, jer je to dio svakodnevnog života slobodnog pojedinca koji živi u demokraciji. Samo vlastitim angažmanom, zaključak je odgovora mladih, može doći do promjene političke perspektive u hrvatskom društvu, mladi mogu iskazati svoj stav i utjecati kako na vlastitu, tako i na budućnost zajednice u cjelini.

Uzevši zajedno, tri dijela ovog projekta – analitički radovi, ankete i panel rasprave – omogućile su uvid u punu sliku stanja odnosa mladih prema Europskoj uniji, njihovih očekivanja, strahova, nada i argumenata na kojima se one temelje.

POLICY PREPORUKE

Projekt „Odredište EU: Budućnost mladih u Hrvatskoj“ za cilj je imao detektirati, osvijestiti i zatvoriti izvore nedovoljnog znanja mladih o europskoj integraciji, o europskim institucijama i politikama te ulozi i odnosu Republike Hrvatske i Europske unije. Projekt je detektirao razloge neinformiranosti mladih, kroz stručne analize, anketno istraživanje i dijalog s mladima. Uz to je ukazao na razloge političkoj pasivnosti mladih i apatiji koju mladi gaje prema političkom sustavu kako na nacionalnoj razini tako i na razini Europske unije.

Posebno važan rezultat ovog projekta, osim ponovnog isticanja želje mladih da budu aktivni kad ih se smisleno uključi u proces i kad im se pokaže da je i njihov glas relevantan, leži u jasnom uvidu da se u ekonomskoj sferi nalazi izvor pozitivnog odnosno negativnog vrednovanja Europske unije. Točnije, ako mladi smatraju da Europska unija vodi poboljšanju njihovih individualnih ekonomskih pozicija, kao i ekonomskog napretka države u cjelini spremniji su europsku integraciju vrednovati pozitivno i smatrati da je važno očuvati i ojačati Europsku uniju (osim u onim slučajevima u kojima se taj utjecaj uzima kao negativan s aspekta očuvanja nacionalnog identiteta).

Kao krajnji korisnici projekta identificirani su donositelji odluka koji upravljaju politikama mladih, predstavnici akademske zajednice i stručnjaci koji se bave pitanjima mladih i politikama za mlade te organizacije civilnog društva koje se bave mladima. S obzirom na to, u zaključku su ponuđeni prijedlozi koji će koristiti svim dionicima u definiranju uloge mladih u diskusijama o očekivanjima od Europske unije, u ciljanom širenju korisnih informacija i identifikaciji najčešćih zabluda o Europskoj uniji kod mladih. Također, ponudit će se okvir za uspostavu dijaloga s mladima o konstruktivnoj raspravi o utjecaju Europske unije na Hrvatsku, kao i utjecaja Hrvatske u Europskoj uniji.

Zaključci koje je ovaj projekt iznjedrio višestruki su, tiču se različitih dionika i odnose se na različite razine političkog djelovanja.

- Utjecati na demokratizaciju europskog političkog sustava i veću transparentnost europske institucionalne strukture kako bi se otklonile kritike demokratskog deficita i približilo Europsku uniju i njezine aktivnosti prosječnom građaninu, posebice mladima
- Voditi računa o europskoj dimenziji obrazovanja tijekom daljnjih reformi sustava obrazovanja u Republici Hrvatskoj, a posebno djelovati na uvođenju obuhvatnog i funkcionalnoga građanskog odgoja i obrazovanja u hrvatski školski sustav
- Poticati mlade da se politički i društveno angažiraju u svojim lokalnim i vršnjačkim zajednicama, a potom i u sustavu u cjelini, kako bismo probudili među mladima uvjerenje o tome da su i oni jednakopravni politički akteri
- Povezati djelotvornije obrazovani sustav s tržištem rada, kako na razini strukovnog, tako i na razini visokog obrazovanja, s naglaskom na jačanju cjeloživotnog učenja, priznavanje ishoda neformalnog učenja te razvijanje, zajedno s dionicima, uključujući i mladima, aktivne politike tržišta rada
- Smanjivati primjere prekarnog i povremenog zapošljavanja koje izrazito pogađa mlađu populaciju te razvijanje inovativnih strategija za netipične radnike
- Usmjeravati razvitak mjera, u raspravi s mladima i ostalim dionicima, usmjerenih na mlade, u cilju njihova uspješnijeg ulaska u sustave rada, daljnjeg obrazovanja ili povremenog usavršavanja
- Koristiti u optimalnoj mjeri europske mehanizme nastale u okviru aktivnih politika tržišta rada, uključujući europske fondove, razmjenu znanja i iskustva iz primjera dobre prakse i aktivnog zalaganja hrvatskih predstavnika na održavanju politike prema mladima i za mlade relevantnom u okviru europske institucionalne strukture
- Nastaviti s pozitivnim primjerima širenja prostora participacije mladih pri kreiranju kako nacionalnih tako i europskih *policy* dokumenata, uključujući i daljnje jačanje otvorenosti procesa kojim mladi stječu mogućnost utjecanja na kreiranje politika za mlade
- Poticati promjene u djelovanju institucija i aktera kako bi se nagradilo inoviranje i alternativni pogledi na rješavanje problema, a minimaliziralo puko legitimiziranje i prihvaćanje postojeće prakse bez obzira na njezinu uspješnost

DODACI

DODATAK 1: ANKETA

Odredište EU: Budućnost mladih u Hrvatskoj

Ovo anonimno istraživanje o koristima EU za mlade u Hrvatskoj provodi Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, uz sufinanciranje Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH.

Istraživanje sadrži 16 pitanja grupiranih u 4 grupe pitanja (opće informacije, poznavanje prava i institucija EU, položaj mladih u RH i njihov utjecaj na donošenje odluka i percepcija promjena od ulaska RH u EU).

Za ispunjavanje upitnika potrebno je oko 5 minuta.

Nakon popunjavanja pitanja molimo da obavezno kliknete na "pošalji rezultate" kako bi Vaši odgovori bili pravilno evidentirani.

Hvala Vam na sudjelovanju u istraživanju!

Odredište EU: Budućnost mladih u Hrvatskoj

1 Koliko imate godina?

manje od 18 godine

između 18 i 24 godine

više od 24 godine

2* Kojeg ste spola?

M

Ž

3* Odakle ste?

Naselje ispod 2000 stanovnika

Naselje između 2001 i 9999 stanovnika

Naselje između 10 000 i 100 000 stanovnika

Naselje iznad 100 000 stanovnika
(Osijek, Rijeka, Split, Zagreb)

4* Kako ocjenjujete Vaše poznavanje institucija nadležnih za politike mladih u EU?

☐ Vrlo dobro	☐ Dobro	☐ Zadovoljavajuće
☐ Loše	☐ Jako loše	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

5* Kako ocjenjujete Vaše poznavanje prava mladih u EU?

☐ Vrlo dobro	☐ Dobro	☐ Zadovoljavajuće
☐ Loše	☐ Jako loše	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

6* Na koji način dobivate većinu informacija o pravima mladih i institucijama nadležnim za mlade u EU?

Putem:

☐ Obrazovnih institucija	☐ Medija	☐ Društvenih mreža i Interneta
☐ Državnih institucija (ministarstva, Vlada, Sabor...)	☐ Institucija Europske unije (Komisija, Parlament...)	☐ Neformalnim putem (prijatelji, poznanici...)

7* Po vašem mišljenju, koliki je utjecaj mladih iz Hrvatske na donošenje odluka i javnih politika u EU?

☐ Nikakav ili gotovo nikakav	☐ Mali	☐ Osrednji
☐ Velik	☐ Vrlo velik	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

8 Procijenite razinu svojeg društvenog i političkog angažmana (npr. članstvo u stranci, javna funkcija, članstvo u udruzi, aktivizam, angažman u mjesnim odborima, itd...)

☐ Nikakav ili gotovo nikakav	☐ Mali	☐ Osrednji
☐ Velik	☐ Vrlo velik	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

9* Po vašem mišljenju, koliki je utjecaj mladih na donošenje odluka i javnih politika u RH?

☐ Nikakav ili gotovo nikakav	☐ Mali	☐ Osrednji
☐ Velik	☐ Vrlo velik	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

10* Kakav je položaj mladih na tržištu rada u RH?

☐ Vrlo dobar	☐ Dobar	☐ Zadovoljavajući
☐ Loš	☐ Jako loš	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti

11* Nakon ulaska Hrvatske u EU, moje znanje o europskim institucijama nadležnim za politike mladih se:

- Povećalo Nije promijenilo Smanjilo
- Ne znam / ne želim odgovoriti
-

Objasnite na koji način, ako želite...

12* Nakon ulaska RH u EU, moje znanje o pravima mladih u EU se:

- Povećalo Nije promijenilo Smanjilo
- Ne znam / ne želim odgovoriti
-

Objasnite na koji način, ako želite...

13* Nakon ulaska RH u EU, moja razina društvenog i političkog angažmana (npr. članstvo u stranci, javna funkcija, članstvo u udruzi, aktivizam, angažman u mjesnim odborima, itd...) se:

- Povećala Nije promijenio Smanjio
- Ne znam / ne želim odgovoriti
-

Objasnite na koji način, ako želite...

14 Nakon ulaska RH u EU, utjecaj mladih na donošenje odluka i javnih politika u RH se:

- Povećao Nije promijenio Smanjio
- Ne znam / ne želim odgovoriti
-

Objasnite na koji način, ako želite...

15* Na koji način je ulazak u EU utjecao na položaj mladih na tržištu rada?

☐ Vrlo negativno	☐ Donekle negativno	☐ Niti negativno niti pozitivno
☐ Donekle pozitivno	☐ Vrlo pozitivno	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti
☐		

Objasnite na koji način, ako želite...

16* Kakav je utjecaj ulazak RH u EU imao na prilike mladih u RH općenito?

☐ Vrlo negativan	☐ Donekle negativan	☐ Niti negativan niti pozitivan
☐ Donekle pozitivan	☐ Vrlo pozitivan	☐ Ne znam / ne želim odgovoriti
☐		

Objasnite na koji način, ako želite...

DODATAK 2: PUNI REZULTATI ANKETE

Odredište EU: Budućnost mladih u Hrvatskoj

Ovo anonimno istraživanje o koristima EU za mlade u Hrvatskoj provodi Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, uz sufinanciranje Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH.

Istraživanje sadrži 16 pitanja grupiranih u 4 grupe pitanja (opće informacije, poznavanje prava i institucija EU, položaj mladih u RH i njihov utjecaj na donošenje odluka i percepcija promjena od ulaska RH u EU).

Za ispunjavanje upitnika potrebno je oko 5 minuta.

Nakon popunjavanja pitanja molimo da obavezno kliknete na "pošalji rezultate" kako bi Vaši odgovori bili pravilno evidentirani.

Hvala Vam na sudjelovanju u istraživanju!

Opće informacije

1 Koliko imate godina?

19% (83)
manje od 18 godine

62% (269)
između 18 i 24 godine

19% (85)
više od 24 godine

87.21
Standard Deviation

2 Kojeg ste spola?

38% (164)
M

62% (273)
Ž

54.5
Standard Deviation

3 Odakle ste?

16% (70)
Naselje ispod 2000 stanovnika

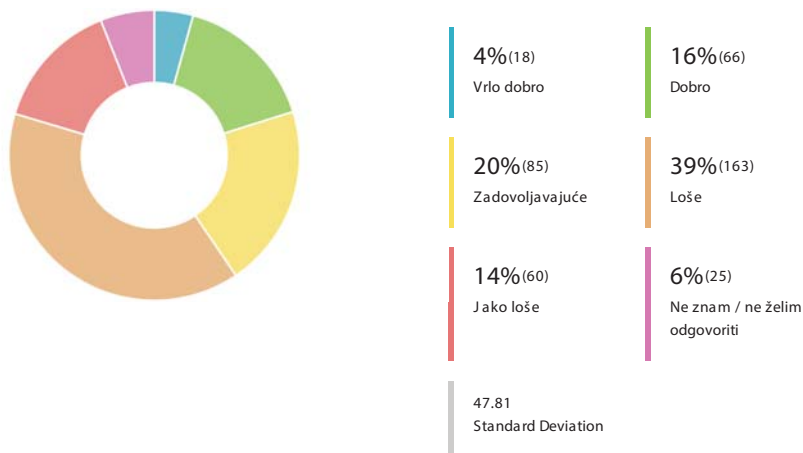
14% (62)
Naselje između 2001 i 1999 stanovnika

27% (116)
Naselje između 10 000 i 100 000 stanovnika

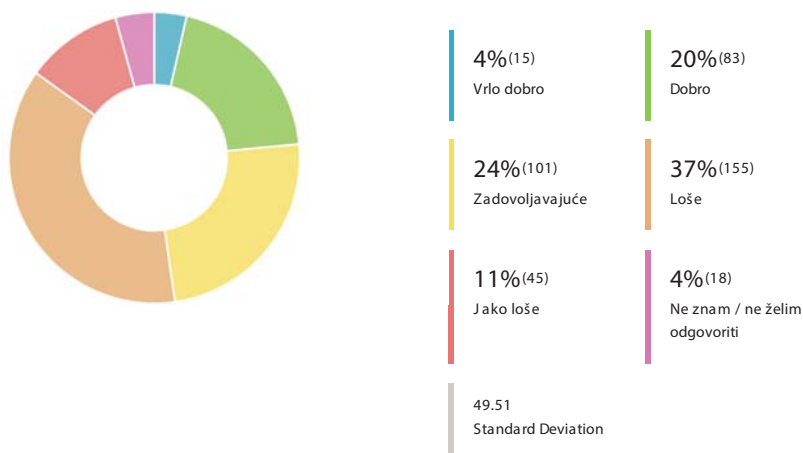
43% (189)
Naselje iznad 100 000 stanovnika (Osijek, Rijeka, Split, Zagreb)

Poznavanje prava i institucija EU

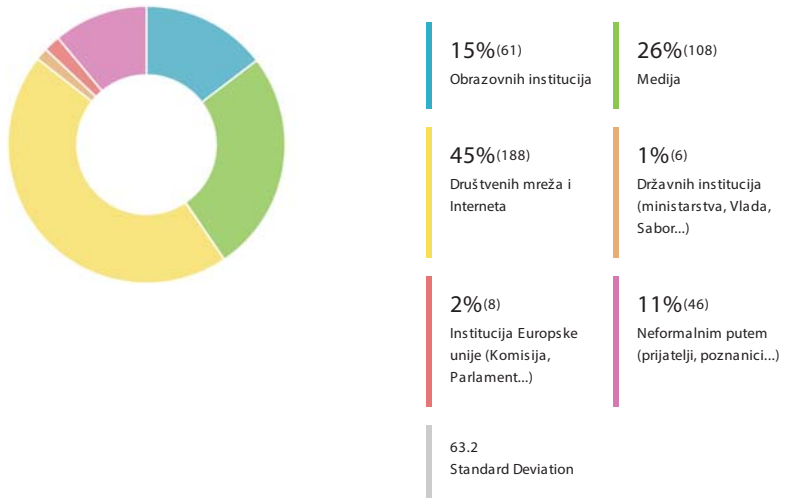
4 Kako ocjenjujete Vaše poznavanje institucija nadležnih za politike mladih u EU?

5 Kako ocjenjujete Vaše poznavanje prava mladih u EU?

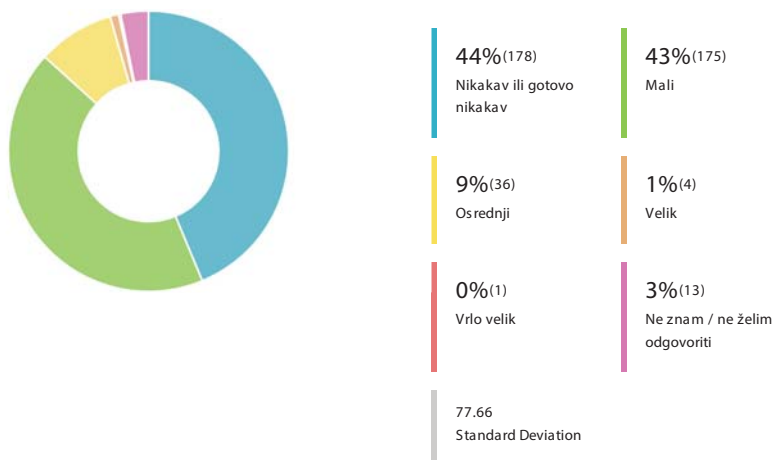

6 Na koji način dobivate većinu informacija o pravima mladih i institucijama nadležnim za mlade u EU? Putem:

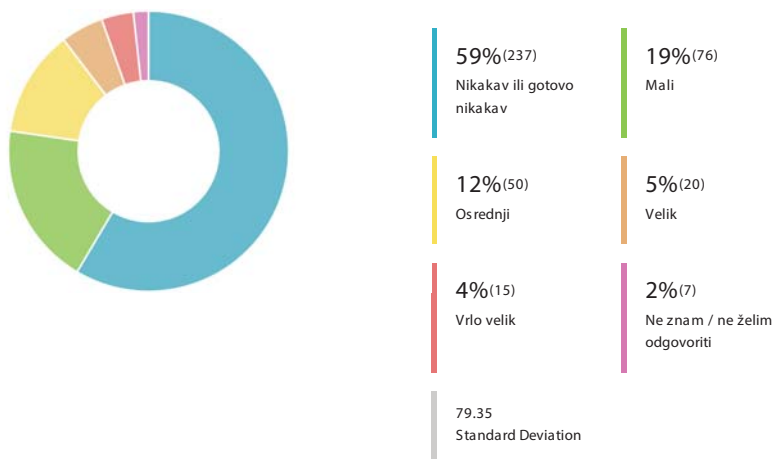

Položaj mladih u RH i njihov utjecaj na donošenje odluka

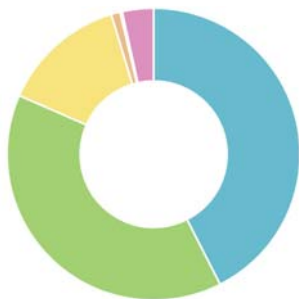
7 Po vašem mišljenju, koliki je utjecaj mladih iz Hrvatske na donošenje odluka i javnih politika u EU?

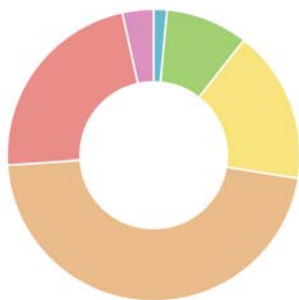
8 Procijenite razinu svojeg društvenog i političkog angažmana (npr. članstvo u stranci, javna funkcija, članstvo u udruzi, aktivizam, angažman u mjesnim odborima, itd...)

9 Po vašem mišljenju, koliki je utjecaj mladih na donošenje odluka i javnih politika u RH?

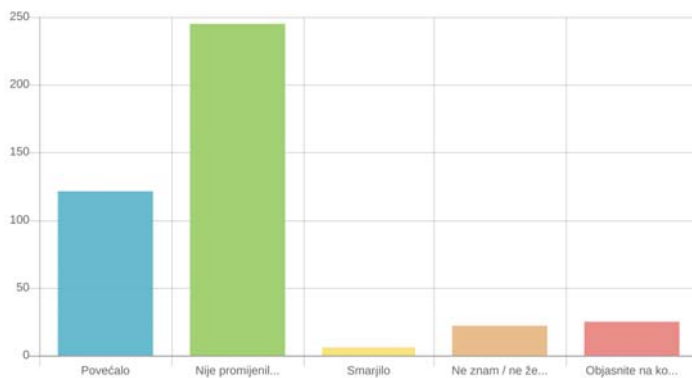

10 Kakav je položaj mladih na tržištu rada u RH?

Percepcija promjena od ulaska RH u EU

11 Nakon ulaska Hrvatske u EU, moje znanje o europskim institucijama nadležnim za politike mladih se:

31%(121)
Povećalo

63%(245)
Nije promijenilo

2%(6)
Smanjilo

6%(22)
Ne znam / ne želim
odgovoriti

6%(25)
Objasnite na koji način, ako
želite...

u školama je potrebno educirati mlade

ne želim

više sam angažirana, zanimaju me EU projekti (Erasmus+)

samostalnim informiranjem

nisam niti u jednom trenutku vidjela promjenu

informacije ne dopiru dovoljno daleko

ne želim

Ne znam gdje i kako saznati

Nitko ništa ne govori

Više slušam i učim o tome u školi i izvan škole

Više se priča o institucijama, mogućnostima, ulazimo u dodir u većoj mjeri. Također, povezanost sa Zapadnom Europom

Potreban je građanski odgoj, više se priča o Uniji općenito i u teoriji, ali u praksi ništa se nije promijenilo još, izuzev obrazovanja u EU

I prije sam se sam informirao, Hrvatska ne radi dovoljno na širenju informacija

Nema dovoljno informacija, osim na Internetu

Pristup informacijama kroz formalne puteve se značajno povećao, ali unazad 5 godina se razvio online sadržaj u svim aspektima, pa tako imamo više dobro strukturiranih informacija na raspolaganju. Šteta je jedino u tome što mnogi mladi ne koriste i nisu zainteresirani za informiranje o EU.

Znam za određene programe koje EU financira, npr. Erasmus

Putem medija i većeg broja vijesti koje mi prije nisu dobile dostupne na jedan klik.

I dalje nemam dovoljno saznanja o EU institucijama

Nisam imao pojma prije nemam ni sad

Zbog slušanja kolegija na fakultetu.

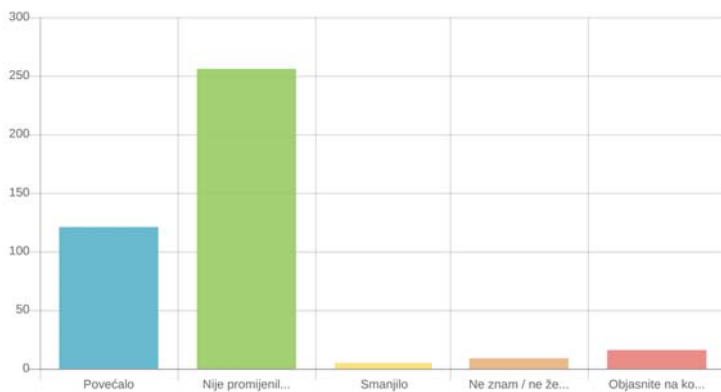
Zato što sam stariji

Krenuo sam u srednju pa sam čuo više. Također kroz medije

Jer nemamo dovoljno izvora za naučiti nešto novo.

Više me zainteresiralo.

12 Nakon ulaska RH u EU, moje znanje o pravima mladih u EU se:

31% (121)
Povećalo

66% (256)
Nije promijenilo

1% (5)
Smanjilo

2% (9)
Ne znam / ne želim
odgovoriti

4% (16)
Objasnite na koji način, ako
želite...

informiranjem

nisam niti u jednom trenutku vidjela promjenu

informacije ne dopiru dovoljno daleko

Ne znam gdje i kako saznati

Nisam se angažirao u promatranje istih

Vlastiti interes

Onoliko koliko je dostupno na Internetu, TV; slaba dostupnost informacija

Pristup informacijama kroz formalne puteve se značajno povećao, ali unazad 5 godina se razvio online sadržaj u svim aspektima, pa tako imamo više dobro strukturiranih informacija na raspolaganju. Šteta je jedino u tome što mnogi mladi ne koriste i nisu zainteresirani za informiranje o EU.

Nisam imao pojma prije nemam ni sad

Nisam prije znao, a ne znam niti sada.

Nisam se posebno interesirao

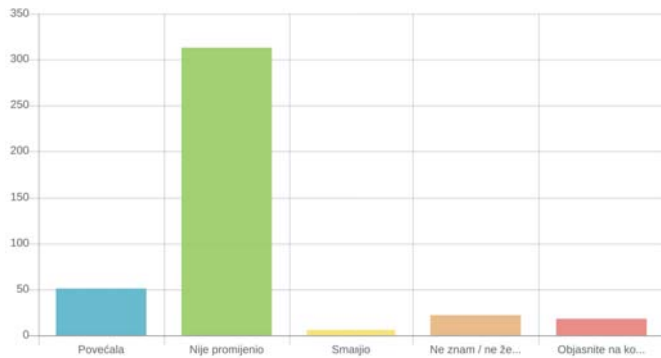
Ali ne puno...

Više se govori o navedenoj temi u medijima i na društvenim mrežama.

Više me zainteresiralo.

Lakše je dobiti mjesto na studiju u nekim zemljama Europe, veće tržište rada

13 Nakon ulaska RH u EU, moja razina društvenog i političkog angažmana (npr. članstvo u stranci, javna funkcija, članstvo u udruzi, aktivizam, angažman u mjesnim odborima, itd...) se:

13%(51)
Povećala

80%(313)
Nije promijenio

2%(6)
Smanjio

6%(22)
Ne znam / ne želim
odgovoriti

5%(18)
Objasnite na koji način, ako
želite...

više sam aktivna u projektima

iste stvari i angažman sam imala kao i sad

informacije ne dopiru dovoljno daleko

ali nema veze s ulaskom

Ne sviđaju mi se političke stranke u RH

EYP, Građanski odgoj

Maloljetna sam osoba pa se ne mogu uključiti

Uvijek je bilo osobnog angažmana s moje strane, ali uvijek samoinicijativno

Isključivo članstvo u udruzi, društveni aktivizam

Nakon upisa na studij sam se više angažirao

Nisam angažirana

U zadnjih 5 godina sam dovoljno odrastao i sazrio da aktivno participiram u organizacijama i udrugama. To me čini konkurentnijim, međutim EU je otvorio perspektivu da me to čini konkurentnijim na znatno većem tržištu nego što je bilo dostupno prije članstva.

Povećala, ali ne vezano uz ulazak u EU

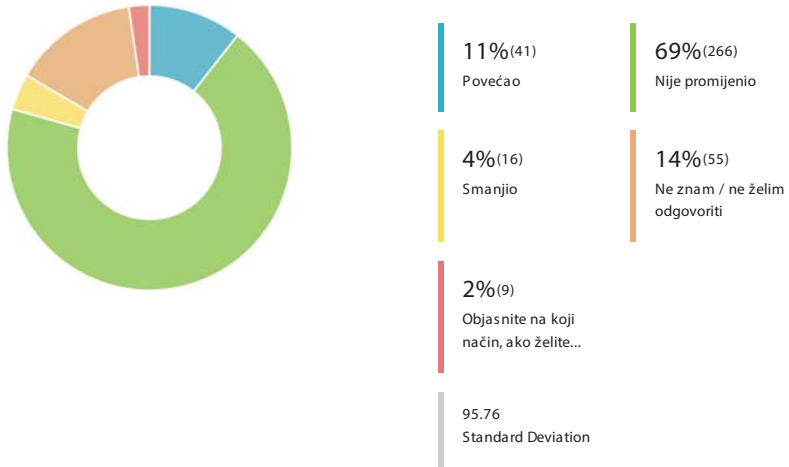
Jer sve su to ista g**** samo neka nose skuplja odijela, demokracija je truli sustav u kojemu vladaju najgori jer oni naprave sve što je potrebno da se dođe na vlast, jedina pravedna vlast je vladavina intelektualaca i stručnjaka

Nemam politički angažman

Isti je.

Više istražujem prava mladih

14 Nakon ulaska RH u EU, utjecaj mladih na donošenje odluka i javnih politika u RH se:

informacije ne dopiru dovoljno daleko

Vladajuća elita čvrsto drži sve smjernice na svom kursu

Od ulaska u EU, na scenu su došle nove političke snage koje su okupile značajnu količinu mladih oko sebe, poput MOST-a i Živog Zida, ali i prilike za mlade izvan političkog angažmana su se povećale kroz razvoj digitalnog društva.

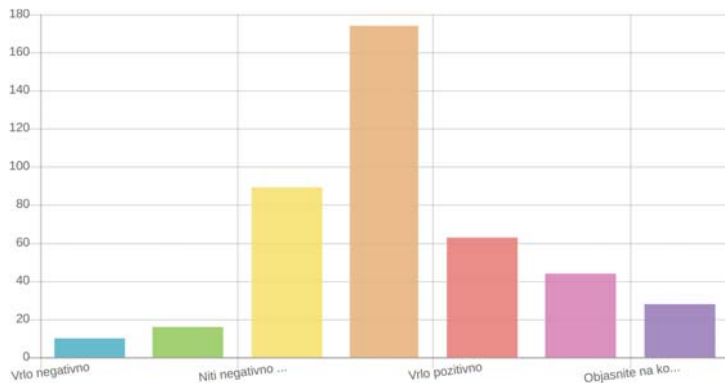
Nikad nismo ni imali utjecaj

Smanjio. Za primjer, ljudima je uskraćeno pravo na referendum unatoč velikom broju potpisa. Svi građani, a ne samo mladi, nemaju nikakvu mogućnost sudjelovanja u kreiranju unutarnje i vanjske politike. S tog gledišta, ulazak u EU je samo otvorio nova pitanja o kojima građani ne mogu javno niti razgovarati, a kamoli donositi odluke. Također, zašto ova opcija opisnog odgovora nije moguća na pitanju broj 7 za politike EU?

Položaj se nije poboljšao.

Smanjio, ljudima je lakše otići van, nego se boriti s vjetrovačama.

15 Na koji način je ulazak u EU utjecao na položaj mladih na tržištu rada?

3%(10)
Vrlo negativno

4%(16)
Donekle negativno

23%(89)
Niti negativno niti pozitivno

45%(174)
Donekle pozitivno

16%(63)
Vrlo pozitivno

11%(44)
Ne znam / ne želim odgovoriti

7%(28)
Objasnite na koji način, ako želite...

mladi se lakše mogu zapošljavati u državama EU

pozitivno samo jer je omogućilo put ka zemljama EU

mogućnost odlaska u inozemstvo

otvorile su se veće mogućnosti

mogućnost izlaska i rada

iseljavanje kao spas, ako je to rješenje ?

Mogućnost odlaska u EU radi posla

Svi su otišli iz RH

Zbog mogućnosti mladih da odlaze u druge zemlje i nađu posao

Bolje je utjecao na obrazovanje, mogućnost stipendiranja i studiranja unutar EU, nego na samo tržište rada

Lakši pristup EU burzi rada

Mladi odlaze u druge zemlje EU iz Hrvatske i pronalaze posao, uglavnom onog posla koje domaće stanovništvo neće

EU pruža mnogo prilika mladima da podignu svoju konkurentnost, otvara mnoge prilike za obrazovanje, pa s time i poboljšava pregovaračku poziciju mladih na tržištu rada.

Iz perspektive toga da mogu sudjelovati na europskom tržištu rada

Negativno je utjecao na hrvatsko tržište rada, a pozitivno na europsko.

Za mlade ljude vjerojatno pozitivno jer su se mogli preseliti u druge države EU bez previše komplikacija i započeti novo iskustvo. Za RH, jako loše jer zbog svojih izrazito nepovoljnih politika gubi mlade ljude koji su mogli napraviti nekakvu promjenu ili ako ništa drugo generirati prihode državi iz poreze i ostalih nameta. Ovim sadašnjim putem kojim RH ide tone u propast jer neće ostati nitko na tržištu rada.

mogu se zaposliti van države

Mnogo se lakše nađe posao vani, a lakše i kod nas pošto je hrpa ljudi iselila, jedino je pitanje želimo li raditi u hrvatskoj s obzirom na dostupne poslove, poslodavce i politike

Bolje je jer se mogu maknut iz ove države koja je mračna točka na karti u kojoj nada za budućnost i poštenje nestaju

Lakše se zaposliti, ali izvan RH

Veće mogućnosti zapošljavanja u Europi...

Novcani poticaj kod otvaranja obrta

izbor većih mogućnosti

Mladi mogu otići raditi u inozemstvo nakon završenog školovanja.

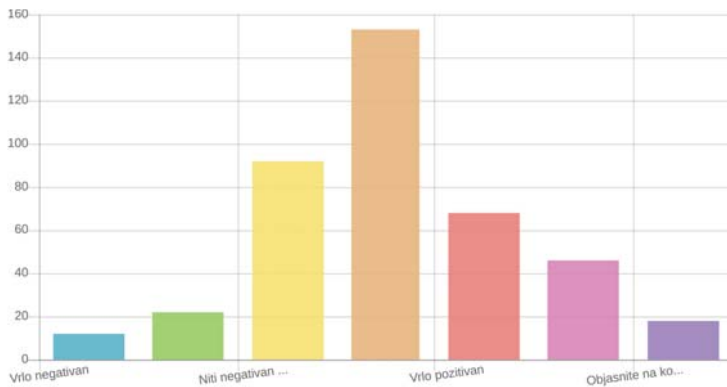
Mislim da mladi imaju puno više opcija nego što su to imali kada nismo bili dio EU. EU je otvorila nove puteve za pronalazak radnih mjesta. Mladi se mogu zaposliti u prekooceanskim zemljama ili naći bolji posao u drugim zemljama itd. Svakako mladi su dobili veći izbor i možda čak i kvalitetniji.

Iz razloga što mogu ći raditi bilo gdje u svijetu

Lakše se zaposliti u nekoj od zemalja članica Eu

Ovaranje tržišta rada, npr odlazak u strane zemlje

16 Kakav je utjecaj ulazak RH u EU imao na prilike mladih u RH općenito?

3%(12)
Vrlo negativan

6%(22)
Donekle negativan

24%(92)
Niti negativan niti pozitivan

39%(153)
Donekle pozitivan

17%(68)
Vrlo pozitivan

12%(46)
Ne znam / ne želim
odgovoriti

5%(18)
Objasnite na koji način, ako
želite...

iseljavanje kao spas, ako je to rješenje?

Ne smatram da se za mlade nešto bitno promijenilo

Svi su ekonomski migranti

Nezainteresiranost i neupućenost su glavni problem

Prisiljeni su napustiti RH jer nestala su mnoga radna mjesta u RH (zatvaranje tvornica i nestanak industrije)

Prava, slobode i mogućnosti koje su se otvorile od ulaska u EU za mlade su od neprocjenjive vrijednosti.

Puno više mogućnosti za obrazovanje, razmjene iskustava i praksi, financiranja projekata i slično

Ako ostaješ u Hrvatskoj, konkurencija je manja jer svi idu u EU radit

Svi se sele van

jer mladi mogu otići

Konkretno se sufinanciraju mnogi projekti, ali moglo bi se i više da su ljudi na vlasti u politici i na fakultetima stvarno zainteresirani za dobrobit mladih. Također, s obzirom da je lakše iseliti, poslodavci napokon više ne gledaju na mlade toliko kao na jeftinu potrošnu radnu snagu.

Odlično ovdje se obrazuju pa odu van i ne gledaju ove besramnike na vlasti

Mladim ljudima je omogućeno lakše zaposlenje na većem tržištu rada nego što je to bilo prije ulaska u EU što je svakako pozitivno. Negativno je to što je politika gotovo svih vlada RH sustavno degradirala i uništavala domaće gospodarstvo (ne samo u privatnom, već i javnom sektoru, pogotovo u javnom sektoru) i još uvijek nastavlja tim putem. To za posljedicu ima prevelik broj odlazaka mladih ljudi u inozemstvo nego što bi on bio da imamo stabilno i zaštićeno domaće tržište.

Ponovno - razni Erasmusi, projekti, edukacije...

Bez granica i roaminga olakšava stvar...

Mladi imaju sada veću želju nego ikad prije otići iz RH.

DODATAK 3: ODGOVORI SUDIONIKA I SUDIONICA NA PANEL RASPRAVAMA

U nastavku se nalaze pitanja koja su stručnjaci ponudili mladima na pojedinih panel raspravama i njihovi grupni odgovori. Pitanja su osmišljena temeljem početnih analiza stručnjaka koji su sudjelovali u projektu te su odabrana kako bi služila kao svojevrsni nastavak, odnosno proširenje, anketnih pitanja, koja su im kompatibilna.

Osim mjesta u kojem se panel rasprava provodila, ni na koji se drugi način ne može saznati identitet sudionika, čime smo osigurali da njihovi odgovori budu potpuno iskreni. Odgovori su predstavljeni u neizmijenjenom obliku, osim u situacijama u kojima je trebalo popraviti greške u pisanju, odnosno proširiti skraćenice s ciljem boljeg razumijevanja.

Osijek

1. KADA RAZMIŠLJATE O SVOJOJ BUDUĆNOSTI, ŠTO VAM JE VAŽNO ZA OSTANAK U RH?

- ravnopravnost pri zapošljavanju
- stalno educiranje i usavršavanje
- posao u struci
- uredno radno vrijeme
- oprema za rad koja ide u korak s vremenom
- dobar financijski status

- nezapostavljanje radničkih prava
- dobro plaćen posao
- obitelj
- materinji jezik

- kuća
 - dobri uvjeti za život
 - kvalitetno školovanje
 - napredak tehnologije
-
- stalan posao
 - mogućnost zapošljavanja
 - povećanje mirovina i plaća i njihova redovitost
 - zdravstveno osiguranje
 - ekologija
 - razvoj tržišta (prihvatljive cijene)
 - sigurna budućnost naše djece
 - opća sigurnost
 - digitalizacija (digitalno obrazovanje)
-
- dostupnost informacija
 - povezanost i otvorenost
 - poduzetništvo
 - online edukacije
 - veći izbor potencijalnih zanimanja
 - bolji uvjeti rada
 - mir u Europi
 - (ne)sigurnost radnih mjesta
-
- bolje prakse
 - odlasci na edukacije (specijalizacija)
 - bolji radni uvjeti
 - dobra plaća
 - bolja kvaliteta rada
 - više mjesta za zapošljavanje
 - bolja radna atmosfera
 - manje prekovremenog rada

2. MISLITE LI DA ĆE VAŠOJ GENERACIJI ŽIVOT BITI BOLJI NEGO VAŠIM RODITELJIMA I ZAŠTO?

Zašto ne:

- nemamo točnu viziju kako je to prije izgledalo pa ne znamo točno
- teži pristup informacijama
- ratno stanje

- razvoj tehnologije
- neiskorišteni potencijali
- velika konkurencija
- zaostalost

- zbog mita i korupcije
- umjetna inteligencija
- dobivanje posla preko veze
- inflacija

Zašto da:

- imamo više mogućnosti
- razvijenija tehnologija
- brži prijenos informacija
- razmjena studenata
- veće obrazovanje

- razvoj tehnologije
- bolji uvjeti obrazovanja
- veća pristupačnost informacijama

- povećanje broja industrija
- naprednije tehnologija
- veća stopa obrazovanih ljudi

- sredstva iz EU fondova omogućit će financiranje novih projekata
- napredak tehnologije omogućit će lakše obrazovanje i napredak industrije
- bolja mogućnost za obrazovanje (Erasmus +)
- iako će neka radna mjesta nestati, otvorit će se nova na STEM području

3. TREBAJU LI SE MLADI BAVITI POLITIKOM I ZAŠTO?

Da:

- mogu uvesti nove ideje za poboljšanje stanja u državi
- unose ambicioznost u politiku
- perspektiva mladih ljudi je bliža realnom stanju u državi, nego perspektiva starijih
- bez obzira na mane mladih, svijet ostaje na njima i samo će oni imati utjecaj na daljnju budućnost

- mladi imaju nove ideje
- na mladima svijet ostaje
- više volje za radom i promjenama
- utjecajni u društvu
- kreativniji, liberalniji
- više znanja o tehnologiji

- trebaju biti svjesni stanja u državi, jer se to i na njih odnosi
- svaki glas je bitan
- oni odlučuju o svojoj budućnosti
- imaju inovativne ideje

Ne:

- mnogi mladi nisu informirani o politici
- zbog povodljivosti i naivnosti mladih, njima se može lako manipulirati
- mladi su često neodgovorni, nepouzdana i neozbiljni

- premalo godina
- nemaju iskustva
- politiku ne shvaćaju ozbiljno
- podložni manipulacijama
- nisu shvaćeni ozbiljno od strane starijih

4. KOJE SU POZITIVNE A KOJE NEGATIVNE STRANE EU?

Pozitivne:

- EU osigurava mir na područjima koja su prije ratovala
- hrvatski radnici mogu konkurirati na stranom tržištu rada
- početni kapital
- mogućnost studiranja u zemljama članicama
- investiranje EU u Hrvatsku
- ulaskom u EU povezani smo s ostalim članicama; turizam je na boljitku te se povećava broj turista iz godine u godinu
- preduvjeti za ulazak – uvjeti za ostvarenje boljeg i bogatijeg života

- ujedinjuje narode
- spaja kulture
- brine o potrošačima
- ukinut roaming
- moguće zapošljavanje i studiranje u bilo kojoj državi Unije

- financijska pomoć
- Schengenski sporazum
- zajedništvo
- svaka država ima pravo glasa
- promicanje mira i ljudskih prava

- poboljšanje obrazovanja
- Schengenski sporazum – olakšava putovanja
- ukinut roaming
- poticanje međunarodne suradnje (razmjene učenika...)
- EU fondovi (financiranje...)
- valuta (euro)

Negativne:

- hrvatska sveučilišta zaostaju za ostalim sveučilištima u EU te nisu napredna kao ostala
- Hrvatska bi izgubila svoj suverenitet, te će ostati mala i neprimjetna među svim tim gospodarski razvijenim zemljama

- gubitak nacionalnog identiteta
- neravnomjerna raspodjela sredstava
- manjak resursa za zdravstvo
- porast cijena
- rast nezaposlenosti

- manje izvoza, više uvoza
- nejednakost među članicama (razvijenost)
- nema značajnog napretka (Hrvatska)

- nepoznavanje EU (nemogućnost korištenja prednosti koje EU pruža)
- nedovoljna kontrola (prijenos ilegalne robe)
- nemogućnost uspjeha zbog velike konkurencije (mladi poduzetnici)
- migracije mladih
- valuta (euro)

5. ŠTO OČEKUJETE OD EU?

- izlazak Hrvatske iz krize
- veći EU fondovi
- brži pronalazak posla u inozemstvu
- sudjelovanje u raznim razmjenama učenika (Erasmus +)
- sigurnije granice
- povećanje mirovina i plaća
- smanjenje nezaposlenosti
- borba protiv terorizma
- ne želimo uvođenje eura
- obrazovanje u drugim državama EU

- jačanje nacionalizma
- daljnja politička polarizacija Europe
- jasniji mehanizmi u borbi protiv radikalizacije društva
- poticanje razvoja studentskih udruga
- jačanje Erasmus projekata
- opremanje obrazovnih institucija

Pula

1. MISLITE LI DA ĆE VAŠOJ GENERACIJI ŽIVOT BITI BOLJI NEGO VAŠIM RODITELJIMA I ZAŠTO?

Da:

- imamo više mogućnosti i prava
- obrazovanje
- sloboda
- mir (za sad, a nadamo se da će tako i ostati)
- globalizacija i internet

- više obrazovanje
- internet
- sloboda
- veće mogućnosti
- globalizacija

Ne:

- oni su imali Tita
- poslovna, stambena i financijska sigurnost
- socijalizam
- generalno zadovoljstvo
- jednakost i pravda

- neosigurano radno mjesto
- internet – loše strane
- invalidnine i mirovine
- globalizacija – gubljenje nacionalnog identiteta

Generacija naših roditelja imala je:

- slabije obrazovanje
- veća sigurnost zapošljavanja
- „zdravija“ proizvodnja
- manji uvoz stranih proizvoda
- socijalizacija ljudi

Naša generacija ima:

- veća dostupnost informacija
- razvoj tehnologije
- bolja prometna povezanost
- razvoj zdravstva i farmaceutske industrije
- razmjena kulture

2. KAD RAZMIŠLJATE O SVOJOJ BUDUĆNOSTI, ŠTO VAM JE VAŽNO ZA OSTANAK U RH?

- poslovna sigurnost
- stambena sigurnost
- veće šanse za napredovanje
- društvena sigurnost
- smanjenje nepravde i nazadovanja društva
- napredak društvene i rodne ravnopravnosti
- bolja pronatalitetna politika
- reforme u zdravstvu i školstvu

- mogućnost zaposlenja (u struci)
- financijska i zdravstvena sigurnost
- mogućnost lakšeg posvojenja
- održivi razvoj i njegov utjecaj
- bolji životni standard
- ulaganje u kulturu i sport

- zapošljavanje
- standard
- društvena ravnopravnost (uvažavanje i poštivanje različitosti)
- klima u društvu
- funkcionalni pravni sustav
- veze (nepotizam)
- povoljniji financijski uvjeti za mlade (kredit, nekretnine, poticaji...)

3. TREBAJU LI SE MLADI BAVITI POLITIKOM I ZAŠTO?

Da:

- nove odluke i ideje
- bolji način razmišljanja
- poticaj (da mladi ostanu u RH, da se drugi uključe u politiku, razvoj obrazovanja)
- razvoj tehnologije
- razvoj prave demokracije

- nove i svježije ideje
- politika kao dio svakodnevice
- na mladima svijet ostaje
- glas mladih ima jednaku važnost kao i ostali
- odgovornije donošenje odluka
- kvalitetniji birači
- iskorištavanje mogućnosti koje nudi EU
- pasivnost ne vodi do promjene
- prepoznavanje demagogije

- ako se ne baviš politikom, politika će se baviti tobom
- mladi trebaju znati svoja prava, a politika im pomaže u boljem razumijevanju i upoznavanju tih prava
- problem našeg društva je pasivnost u politici, dok starije društvo nije više podložno promjenama, mlade je moguće aktivirati
- ako se mladi (nove generacije koje žele promjenu) ne uključe u politiku nikad neće doći do iščekivanih promjena
- s obzirom kako je sve društveno ujedno i u potpunosti uvjetovano i definirano politikom, ona postaje najizravniji način redefiniranja određenih političkih obrazaca za dobrobit svakog pojedinca u državi
- mogućnost dobre zarade na visokoj političkoj poziciji

- legalizacija marihuane
- reforme (prosvjete, zdravstva, javne uprave)
- postupna decentralizacija (ne nagla jer gospodarstvo nije ravnomjerno raspoređeno)
- regionalna istaknutost

- sekularizacija države (u pravom smislu jer na papiru već jesmo sekularna država)
- uključivanjem mladih u politiku dolazi do lančane reakcije i obaveznog poboljšanja stanja u državi preko novih generacija

Ne:

- korupcija i laž
- teško odlučivanje
- „rođački kapitalizam“
- današnje stanje u državi
- nepravda

4. ŠTO OČEKUJETE OD EU?

- priznanje stečenih RH zvanja unutar cijele EU
- ekološka održivost
- otvaranje radnih mjesta
- ulaganje u poljoprivredu (Slavonija)
- političko obrazovanje (kako mladih, tako i starijih)
- sigurnost granica
- bolja kontrola uvoza i izvoza
- ravnopravnost između članica
- kvaliteta (proizvoda, hrane, školstva, životnog standarda)
- edukacija stručnih služba u pogledu financijske pomoći EU sredstava
- mogućnost zadržavanja nacionalne valute
- pomoć u borbi protiv korupcije

- humanistika (stipendiranje, zapošljavanje, praksa, poticanje znanosti-financije)
- mladi (uključenost u društvene organizacije, razvoj obrazovanja i uključenost u formiranje obrazovnih reformi, usklađivanje obrazovnih programa, poticanje sporta)
- poticanje transparentnosti
- pravni sustav – uređenje zakonodavstva (veći nadzor, usklađivanje s EU)
- ravnopravnost u društvu
- povećanje standarda u svim aspektima

- uvođenje eura – pozitivne i negativne strane
- uređenje javne uprave (državni aparat)
- usklađivanje sveučilišnih standarda
- poboljšanje studentskog standarda (poslovi, smještaj)
- revitalizacija neiskorištenih prostora i objekata
- regulacija poreznog sustava prema EU standardima
- građanski odgoj

- obrazovni sustav
 - o olakšana mogućnost studiranja u EU
 - o veća povezanost sa sveučilištima EU i kulturnim institucijama
 - o povlačenje EU fondova za udruge, humanističke institucije i neprofitabilne udruge
- ekonomski i gospodarski razvoj
 - o strukturiranje dugoročnog ekonomskog plana
 - o spašavanje i razvoj industrije
 - o digitalizacija – smanjenje birokracije
 - o zaštita domaćeg tržišta
 - o smanjenje korupcije (nepotizam)
- stvarno provođenje sekularizacije društva
- ono što nam vlastita država ne može ponuditi (poslovne prilike, napredovanje u karijeri, sigurnost...)
- lakše mogućnosti jeftinijih putovanja po Europi

Zadar

1. TREBAJU LI SE MLADI BAVITI POLITIKOM I ZAŠTO?

Da:

- mogućnost lakšeg zapošljavanja ako smo članovi neke stranke
- donošenje zakona kojim se određuje da minimalno 30% ukupnog broja saborskih zastupnika bude mlađe od 30 godina – mehanizam kroz koji će mlado stanovništvo imati veće šanse za provođenje novih ideja
- inovativnost, suvremeniji način razmišljanja

- „na mladima svijet ostaje“
- ukoliko mi ne budemo upravljali politikom, politika će upravljati nama
- mladi su kreativniji, prilagodljiviji

- „grožđe su kuje dok je vruće“
- potreban je predstavnik mladih među političkom elitom

- sigurnija budućnost
- na mladima svijet ostaje – nove ideje
- upoznavanje s načinom funkcioniranja sustava
- imunitet pred zakonom – npr. kazna za parking, suđenja, povlaštene stvari

- političke odluke utječu na naše živote
- uključanjem mladih u politiku iznose se nove ideje, novi stavovi
- „svježa krv“
- socijalizirani u demokraciji
- mladi nemaju toliko nametnute stavove kao starije generacije
- povećanje demokratizacije u društvu

Ne:

- nedovoljna razina informacija i znanja
- još veća socio-ekonomska neravnopravnost
- glas mladih se nedovoljno poštuje niti se uvažavaju njihova mišljenja

- beskorisno je
- „predstava za narod“
- nismo neovisni – odluke se donose na višoj razini
- mladi zaokupljeni egzistencijom da bi se bavili politikom
- predrasude od strane društva
- teško je imati svoje mišljenje izvan okvira stranke

- nema politički relevantne stranke za mlade
- preopterećenost politikom
- neiskustvo
- utjecaj/manipuliranje starijih na mlađe

Vukovar

1. KOJE SU POZITIVNE, A KOJE NEGATIVNE STRANE EU?

Pozitivne:

- mogućnost zapošljavanja
- otvorene granice – putovanje
- EU fondovi
- Erasmus +
- financijska pomoć razvijenijih članica

- otvorene granice za sve članice EU
- omogućuje odlazak iz ove korumpirane države
- mogu konkurirati u drugim državama za posao

- otvorene granice
- više radnih mjesta u EU
- NATO
- novac iz europskih fondova
- nema roaminga
- druge kulture

- poboljšavanje školstva
- financiranje iz EU fondova
- osnaživanje države
- raznovrsnost kulture
- lakše putovati

- možemo putovati bez putovnice
- možemo raditi u zemljama EU
- jednostavnije studiranje
- korištenje fondova EU
- mogućnost stažiranja i prakse
- mogućnost investiranja
- unapređenje obrazovnog sustava

Negativne:

- nametanje zakona koji nisu u interesu RH
- nametnuta ograničenja na globalnom tržištu
- mlakost HR političara
- „odljev mozgova“
- monetarna politika

- gubitak suvereniteta; o svim pitanjima pita se EU
- priča o boljoj budućnosti, ali ne i stvarnost

- iseljavanje iz države
- izumiranje tradicije
- uvođenje eura kao valute
- povećanje kriminala

- mogućnost zapošljavanja izvan države (loše za državu, dobro za nas)
- odlazak ljudi iz zemlje
- ispunjavanje određenih uvjeta koje EU postavlja
- nismo dovoljno informirani
- nejednakost među državama (stopa razvijenosti, zaposlenosti)

2. TREBAJU LI SE MLADI BAVITI POLITIKOM I ZAŠTO?

Da:

- više ideja
- kreativniji, maštovitiji
- pomoć pri zapošljavanju
- otvoreni su učenju i novim tehnologijama
- stariji žive u prošlosti dok mladi žive u sadašnjosti i budućnosti
- na mladima svijet ostaje

- promjena – mladi ljudi imaju bolje ideje
- imaju dobre plaće, a ništa ne rade
- otvorili bi više radnih mjesta
- mladi bi se brinuli za mlade
- da se sa 50 ide u mirovinu

- pod uvjetom da nas se više uputi o pojmu politike
 - jer mladi svojim idejama i razmišljanjem mogu djelomično promijeniti svijest odraslih
 - jer je politika važan dio života svih građana i ona bitno utječe na budućnost
-
- trebaju biti barem informirani o aktualnom stanju u zemlji
 - moć odlučivanja
 - izražavanje mišljenja
 - posao za studente političkih znanosti
 - budućnost politike
 - potencijalni budući lideri
 - da utječu na starije kako bi uvažili interese mladih
-
- nove ideje
 - problemi budućnosti – razmišljanje o budućnosti?
 - informiranje o tekućim događanjima u zemljama članicama
 - kreiranje javnih politika
 - liberalizacija
 - sjedinjenje zakonodavnog i obrazovnog sustava
 - povezanost prakse i teorije
 - mogućnost novih iskustava
 - kontakt s utjecajnim institucijama
 - sigurna budućnost = natalitetna politika

Ne:

- nitko se ne ponaša odgovorno
 - mladi nemaju dovoljno iskustva
 - nitko ih ne bi shvaćao ozbiljno
 - nitko ne bi glasovao za mlade
-
- nisu politički osviješteni, upućeni i dovoljno zreli da bi donosili bitne odluke u državi
 - nisu dovoljno zainteresirani za političko stanje

- ne zanima ih
- opterećuje ih
- nerazumljiva je
- neupućeni su
- osjećaju se nemoćno
- predrasude o nepromjenjivosti sustava
- obrazovni sustav jednoličan

BIOGRAFIJE ČLANOVA PROJEKTOG TIMA

DARIO ČEPO

Dario Čepo docent je na Katedri za sociologiju Pravnog fakulteta u Zagrebu. Drži nastavu iz kolegija Sociologija i Osnove politologije. Ranije je bio zaposlen u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, gdje je bio član uredništva Hrvatske opće enciklopedije, a radio je i na Filozofskom leksikonu, Ekonomskom leksikonu i Hrvatskom općem leksikonu. Diplomirao je i doktorirao na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Posebno je znanstveno i profesionalno zainteresiran za pitanja reforme europske institucionalne strukture i odnosa nacionalnih i nadnacionalnih institucija. Objavio je nekoliko znanstvenih i stručnih radova u časopisima i zbornicima. Autor je knjige Političke institucije Europske unije i suautor knjige Uvod u političku znanost (sa Slavenom Ravličem).

MARKO KOVAČIĆ

Marko Kovačić zaposlen je u Institutu za društvena istraživanja gdje se bavi istraživanjima iz područja politika za mlade i političke sociologije mladih. Studirao je na sveučilištima u Ljubljani, Zagrebu i *Central European University*, a znanstveno se usavršavao na *Universitat Pompeu Fabra* i *University of Minnesota*. Nacionalni je korespondent za politike za mlade RH pri Vijeću Europe i Europskoj komisiji, kao i ekspert u području mladih za Europsku komisiju. Autor je više od 20 znanstvenih radova iz područja sociologije i politologije mladih, suautor dviju autorskih i jedne uredničke knjige te je dosad vodio petnaestak, uglavnom europskih, projekata u području mladih. Suosnivač je i nastavnik na prvom akademskom studiju o mladima u Hrvatskoj, koji se izvodi na Sveučilištu u Rijeci.

VIŠNJA SAMARDŽIJA

Višnja Samardžija doktorirala je na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1993) s temom europskog integriranja. Bila je zaposlena u Institutu za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) od 1981. do 2017. godine, kao predstojnica Odjela za europske integracije, u trajnom zvanju znanstvene savjetnice i naslovnom zvanju izvanredne profesorice. Od 2017. u IRMO-u ima status zaslužne znanstvenice. Obnašala je dužnost pomoćnice ministra u Ministarstvu europskih integracija (2000–2004.). Bila je vanjska članica Odbora za europske poslove Hrvatskog Sabora (2014–2016.) i obnašala je dužnost članice upravnih vijeća Transeuropskog udruženje za studij politika – TEPSA, Bruxelles (2010–2017.) i Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar (2014–2017.). Objavila je preko sto znanstvenih radova u domaćim i inozemnim publikacijama te sudjelovala na brojnim međunarodnim konferencijama. Samostalno i u koautorstvu je objavila šest i uredila devet knjiga. Glavna područja profesionalnog interesa su ekonomski i institucionalni aspekti i proširenje Europske unije, zajedničke politike EU-a, industrijski odnosi, odnosi Hrvatske i EU-a te suradnja zemalja jugoistočne Europe. Vodila je ili sudjelovala na većem broju projekata koje je financirala Europska komisija. Predaje na doktorskom studiju Sveučilišta u Osijeku, a surađuje na nastavnim programima Sveučilišta Libertas i Visoke škole za međunarodne odnose i diplomaciju Dag Hamarskjöld u Zagrebu.

BERTO ŠALAJ

Berto Šalaj rođen je 20. veljače 1973. u Slavonskom Brodu gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Nakon odsluženja vojnog roka upisuje studij politologije na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu i diplomira 1998. obranom diplomske radnje Ideja federalizma u političkoj misli Frana Supila. Na istom fakultetu magistrirao je 2002. s temom magistarske radnje Političko obrazovanje u školskim sustavima: Hrvatska u komparativnoj perspektivi srednjoeuropskih država. Doktorsku disertaciju Socijalni kapital u postkomunističkim državama: Hrvatska u komparativnoj perspektivi obranio je na Fakultetu političkih znanosti 2007. U ožujku 2008. izabran je u znanstveno-nastavno zvanje docenta, a u travnju 2013. u znanstveno-nastavno zvanje izvanrednog profesora u području društvenih znanosti (polje politologije, grana komparativna politika) na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta

u Zagrebu. U prosincu 2018. izabran je u znanstveno zvanje znanstvenog savjetnika u znanstvenom području društvenih znanosti u polju politologije. Znanstveni i istraživački interesi Berta Šalaj usmjereni su prema pitanjima demokracije, populizma, političke kulture, socijalnog kapitala, civilnog društva i političkog obrazovanja. Objavio je, samostalno ili kao koautor, 3 znanstvene knjige, 16 članaka u znanstvenim časopisima, 14 poglavlja u knjigama i zbornicima, 19 recenzija i prikaza i 12 stručnih članaka. Svoje radove izlagao je, samostalno ili u koautorstvu, na 15 međunarodnih i 10 domaćih znanstvenih skupova.

Mladi u Republici Hrvatskoj nemaju dovoljno znanja o europskoj integraciji, ne poznaju europske institucije i politike i nije im jasan odnos Republike Hrvatske kao članice i Europske unije u cjelini. Slabo su im poznata i njihova prava kao europskih građana. Taj je problem povezan s nedovoljnom informiranošću mladih, koja prati opću neinformiranost šire javnosti o Europskoj uniji, njezinim institucijama i politikama. Projekt ***Odredište EU: budućnosti mladih u Hrvatskoj*** imao je za cilj zatvaranje te praznine, fokusirajući se na detekciju razloga neinformiranosti mladih upravo u razgovoru s njima i nudeći rješenja tog problema. Sve aktivnosti projekta, uključujući i ovu publikaciju, usmjerene su na podizanje razine svijesti mladih i šire javnosti o koristima Europske unije za mlade u Hrvatskoj i načinima na koje se mladi mogu aktivnije uključiti u procese dijaloga i donošenja politika koje utječu na njihove živote.

ISBN 978-953-48428-0-5

9

789534842805

Knjiga je objavljena uz potporu

Ministarstvo vanjskih i
europskih poslova